
SISTEMUL DEFENSIV AL CETĂȚII DIN EPOCA FIERULUI – SAHARNA MARE

**Ion Niculiță
Aurel Zanoci
Tudor Arnăut**

Regiunea din cursul Nistrului Mijlociu face parte din Podișul Central Moldovenesc, care în preajma râului atinge cota de 347 m altitudine. Malurile înalte și abrupte ale Nistrului sunt brăzdate de defileuri și văi adânci, unele din ele, actualmente prezintă pâraie cu șiruri de cascade ce se scurg în apele Nistrului.

Cercetările arheologice au demonstrat că pe parcursul mileniului I a. Chr. această zonă a fost intens populată (Лапушнян, Никулицэ, Романовская 1974, 8, 35). În prezent sunt evidențiate circa 82 monumente traco-getice (Kašuba, Haheu, Levițki 2000, 119-130) din care 21 fortificații (fig. 1). Cele mai importante situri întărite: Saharna Mare, Saharna Mică, Saharna-La Șanț, Saharna-Hulboaca, Saharna-Revichin, precum și așezările rurale, în primul rând Saharna „Dealul Mănăstirii”, sunt amplasate pe promontoriile sau platourile înalte din preajma satelor Saharna și Saharna Nouă, raionul Rezina (fig. 2), constituind așa-zisa „zona Saharna” (fig. 3). Unele din ele, ca Saharna Mare, Saharna Mică și Saharna „Dealul Mănăstirii” sunt cunoscute încă de la finele anilor '40 ai secolului XX, prin cercetările periegetice întreprinse de G.D. Smirnov, rezultatele cărora și-au găsit reflectare în câteva publicații (Смирнов 1949, 93-95; Смирнов 1949a, 189-202). Din 2001 investigațiile la obiectivele arheologice din „zona Saharna” au fost reluate de Universitatea de Stat din Moldova, eforturile fiind concentrate cu preponderență la studierea fortificațiilor de la Saharna Mare, Saharna Mică și Saharna-La Șanț.

Deși unele materiale recuperate în urma cercetărilor, tangențial și-au găsit reflectare în câteva publicații apărute recent (Niculiță, Niciu 2002, 66-84; Niculiță, Zanoci, Matveev, Niciu 2003, 249-252; Никулицэ, Заноч, Молдован 2004, 92-99; Niculiță, Zanoci 2004, 104-129), descoperirile de la Saharna Mare prezintă un suport științific incontestabil în studierea atât a metodelor de construcție, cât și a materialelor utilizate la con-

strucția sistemului defensiv. Sesizarea „in situ” a ruinelor alcătuite din bucăți de piatră nefasonată, a unor segmente de la edificiile de apărare, carbonizate sau necarbonizate, precum și a multor altor detalii de la sistemul defensiv înlesnesc considerabil restabilirea mai adecvată a modului de construcție a fortificațiilor din această perioadă. În baza vestigiilor descoperite, devin posibile unele rectificări în descrierea sistemului defensiv al fortificațiilor traco-getice.

Situl fortificat Saharna Mare a fost amplasat pe un promontoriu stâncos de formă triunghiulară (fig. 3/2; 4), situat la 1 km spre sud de actuala localitate Saharna. Delimitat la nord, est și vest de defileuri cu pante înalte și abrupte, având o suprafață de circa 12 ha, cu un singur segment accesibil în partea de sud, promontoriul prezenta unul din cele mai convenabile spații pentru locuit. Anume din aceste considerente, în decursul mileniului I a. Chr., el a fost populat în permanență.

Încă la începutul mileniului I a. Chr., în partea de sud-est a promontoriului a existat o așezare hallstattiană, arheologic cunoscută ca Saharna „Dealul Mănăstirii”. Mai apoi partea de sud-vest a promontoriului, cea mai accesibilă, a fost barată cu un sistem defensiv destul de complicat, alcătuit din mai multe componente. Incinta cetății are forma unui triunghi, baza căruia e de 300 m, iar înălțimea de 350 m. Suprafața promontoriului barat este aproximativ de 10 ha (fig. 4). Incinta și sistemul defensiv al cetății au fost studiate prin intermediul a zece secțiuni. În pofida faptului că cercetările sunt încă departe de a fi complete, ele au pus la dispoziție un bogat și variat material, care dă posibilitatea de a trage anumite concluzii, în unele cazuri destul de semnificative.

Sistemul defensiv actualmente este reprezentat de un val de pământ, care întretaie partea de sud-vest a promontoriului, încadrată între două defileuri cu maluri înalte și abrupte. Valul poate fi sesizat pe o lungime de 460 m, având înălțimea ce

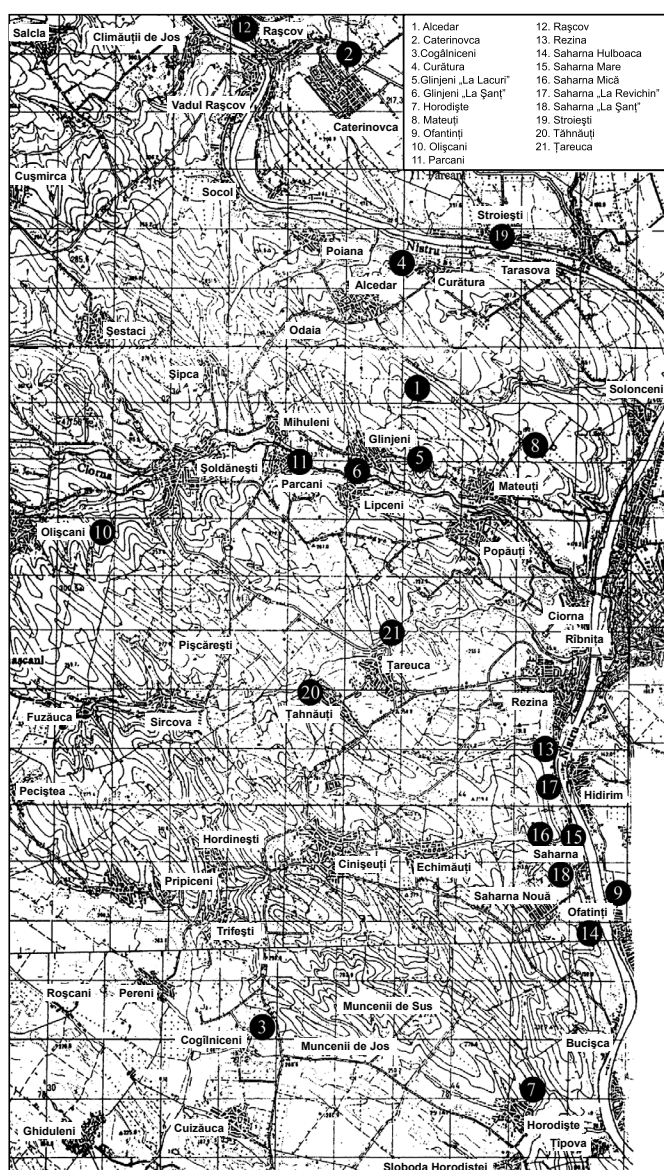

Fig. 1. Harta răspândirii cetăților traco-gețice în regiunea Nistrului Mijlociu.

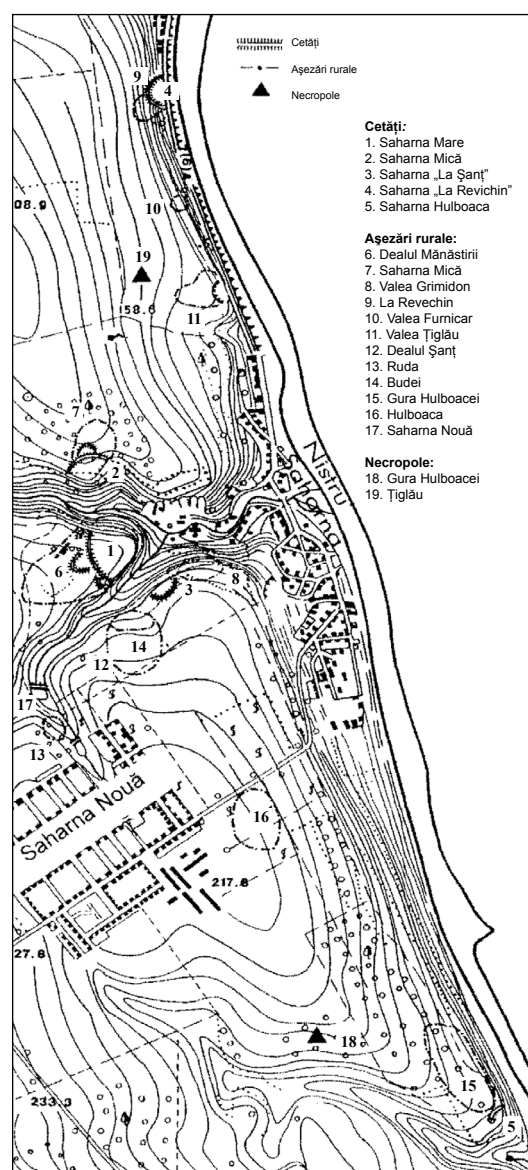
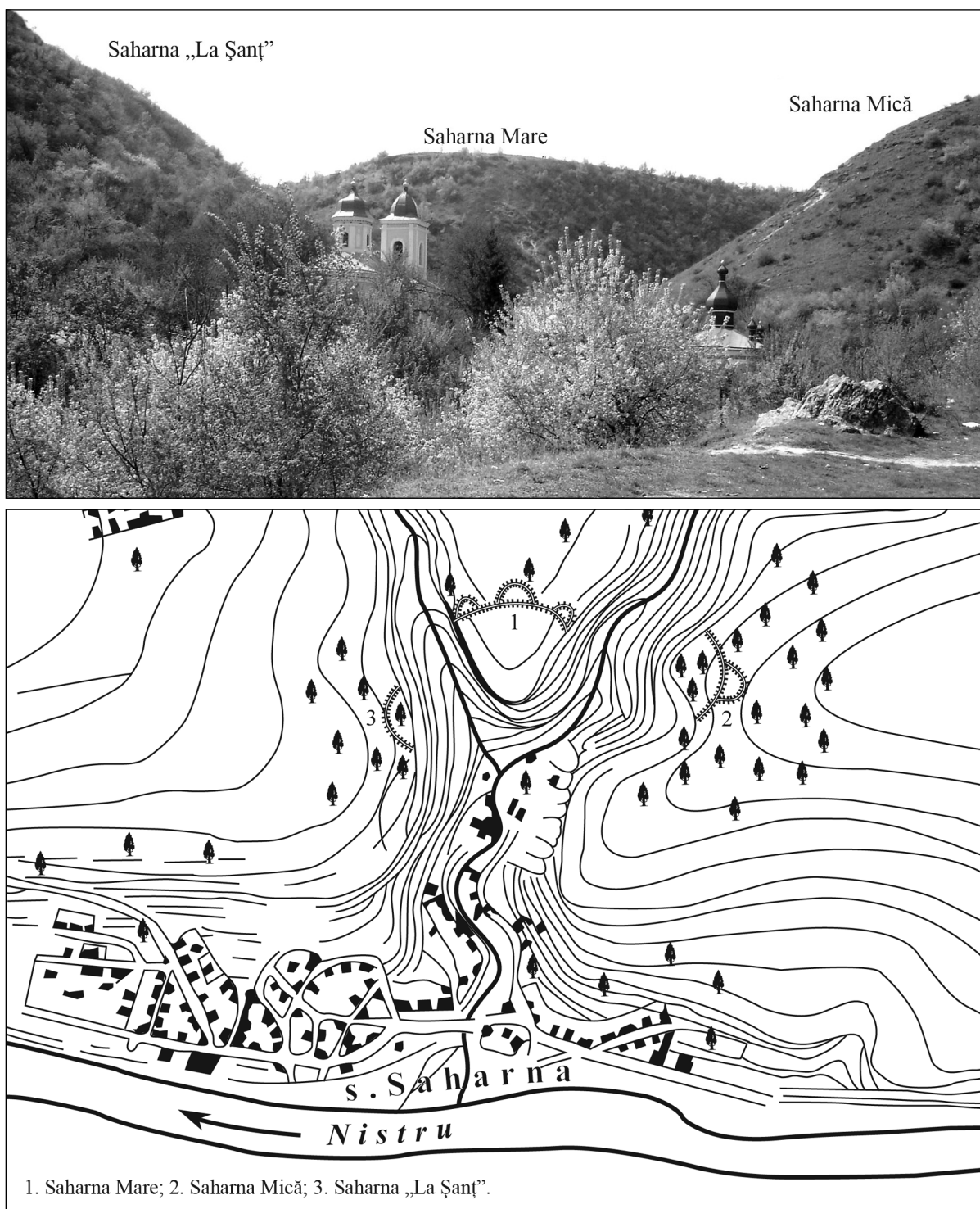

Fig. 2. Amplasarea monumentelor traco-gețice în regiunea satelor Saharna și Saharna Nouă.

variază între 2,5-3,5 m, lățimea la bază, datorită aplatizării, ajunge până la 20-23 m. Spre sud, în partea exterioară, paralel valului a fost săpat un șanț, lățimea căruia în partea de sus era de circa 15 m, iar în cea inferioară – de 6 m. Adâncimea șanțului de la nivelul antic de călcare nu depășea 3,2 m. Valul și șanțul aveau în plan forma arcuită spre exterior, spre sud. Apărarea cetății a fost amplificată prin intermediul a trei bastioane amplasate în fața liniei defensive, în partea centrală și la flancuri (fig. 4; 5). Bastioanele au fost amplasate și construite în așa mod ca fiecare din ele să țină apărarea unui anumit sector. Bastionul de est și de vest supravegheau flancurile, iar cel central – întregul sector al cetății (fig. 4).

În valul de incintă, în dreptul celor trei bastioane, au fost sesizate câte o întrerupere, care, probabil, prezentau porțile cetății, protejate de bastioanele menționate. Prima întrerupere se afla la distanța de 35 m de la capătul de est al sistemului defensiv și avea lățimea de circa 9,2 m. Următoarea, cea vizavi de bastionul central, era amplasată la circa 121 m vest de cea precedentă și avea o lățime de aproximativ 11 m. Cea de a treia „poartă” se afla la distanța de circa 150 m vest față de cea centrală și avea, probabil, o lățime similară celor precedente¹.

¹ Locul amplasării, precum și dimensiunile aproximative ale celei de a treia „poartă” au putut fi stabilite conform schiței topografice și a fotografiilor realizate de G.D. Smirnov în anii '40 ai sec. XX.

1. Saharna Mare; 2. Saharna Mică; 3. Saharna „La Șanț”.

Fig. 3. Amplasarea cetăților traco-getice Saharna Mare, Saharna Mică și Saharna „La Șanț”.

Valul și șanțul cetății au fost studiate încă în anul 1946 de către G. Smirnov printr-o secțiune trasată perpendicular pe sistemul defensiv (fig. 5). În baza cercetării profilurilor și materialelor recuperate, autorul a ajuns la concluzia că „valul a suferit cinci perioade de reconstrucție” (Смирнов, 1949, 94; Arnăuț 2000, 93, 100, fig. 1).

În anul 2005 *valul* cetății a fost din nou cercetat prin intermediul *secțiunii nr. 9* (fig. 4; 6) cu dimensiunile de 44 m lungime și 2 m lățime, trasată la distanța de 128 m de la capătul de est al sistemului defensiv. Aceasta întretăia perpendicular *valul și șanțul* de apărare, încorporând un segment de 2 m din incinta cetății, continuând și

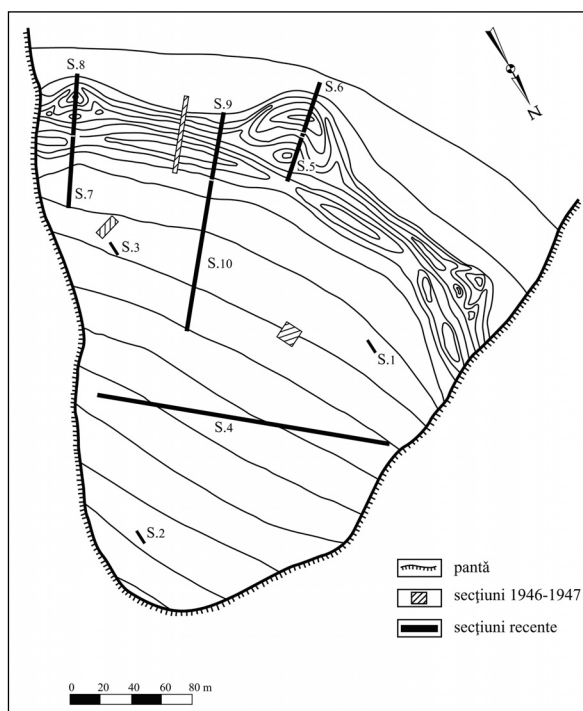

Fig. 4. Schiță topografică a cetății Saharna Mare.

la sud de șanțul adiacent pe o distanță la fel de 2 m. Studiarea stratigrafiei valului prin intermediul secțiunii 9, demonstrează că actualmente el, în acest sector, nu depășește înălțimea de 2,8 m. La baza lui se află un strat de sol castaniu cu grosimea de 0,9-1,1 m, care prezintă nivelul antic de călcare (fig. 6, profilul). Peste acesta, după ce pre-

ventiv a fost nivelat, s-a depus un strat de nisip cu grosimea de 0,1-0,2 m, lungimea în curmezișul valului fiind de 3,6 m. La acest nivel în profilul valului au fost sesizate patru gropi (fig. 6). Prima groapă (dinspre șanțul adiacent) avea diametrul de 0,2 m, fiind adâncită în stratul de nisip și nivelul antic de călcare până la 0,3 m. Embletonul ei prezenta sol castaniu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat – rămășițe de la bârna îngropată în ea. A doua groapă se afla la 1,7 m distanță față de prima. Ea avea diametrul de 0,18 m și adâncimea de 0,25 m. Groapa a treia era amplasată la distanța de 2,4 m de la cea precedentă, având diametrul de 0,2 m și adâncimea de 0,4 m. A patra groapă se găsea la distanța de 1,2 m față de a treia. Diametrul ei nu depășea 0,2 m, iar adâncimea – 0,35 m. Embletonul acestor trei gropi era prezentat numai de cenușă și lemn carbonizat – resturile bârnelor îngropate.

La nivelul gurilor gropilor, deasupra stratului de nisip a fost atestată o fâșie de 0,15-0,20 m grosime ce reprezintă sol ars, pe alocuri până la roșu, în amestec cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat. Prezența acestui strat denotă existența la baza valului a unei structuri lemnoase, care a ars în urma incendiului. Peste nivelul de arsură se găsește un alt strat, care are în secțiune formă triunghiulară, baza căruia nu depășește 5,8 m, iar înălțimea (grosimea maximă) – 3,2 m, compus din sol castaniu, identic celui din nivelul antic de căl-

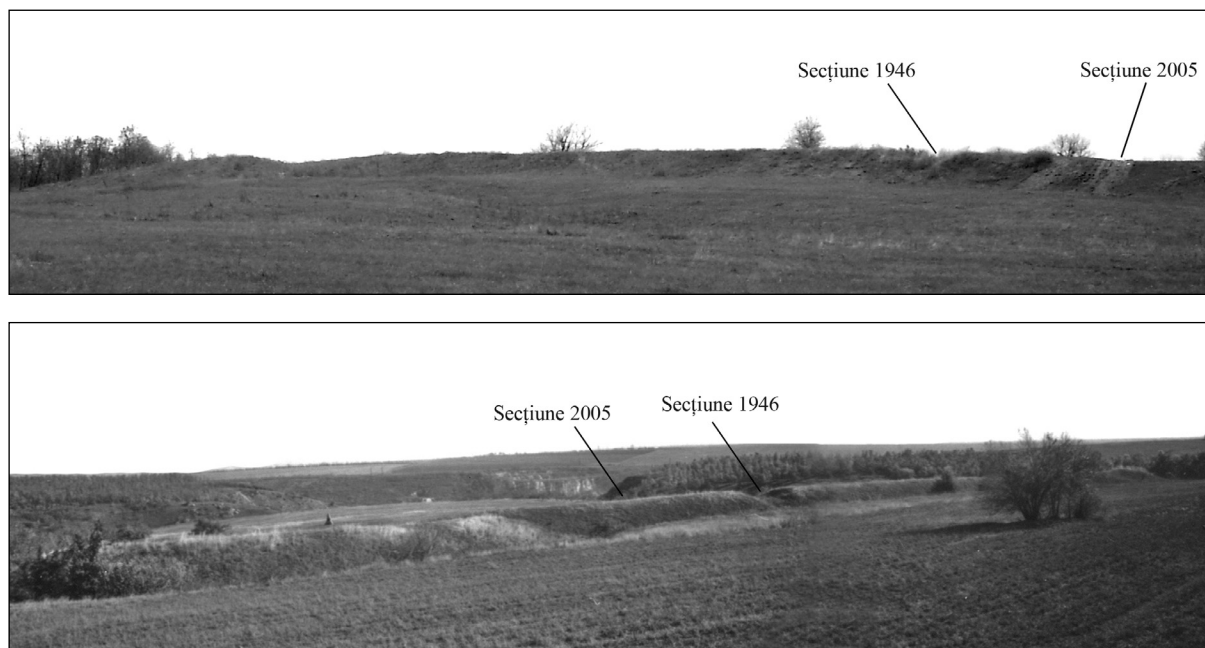

Fig. 5. Valul cetății Saharna Mare: 1 - vedere dinspre nord-est; 2 - vedere dinspre sud-vest.

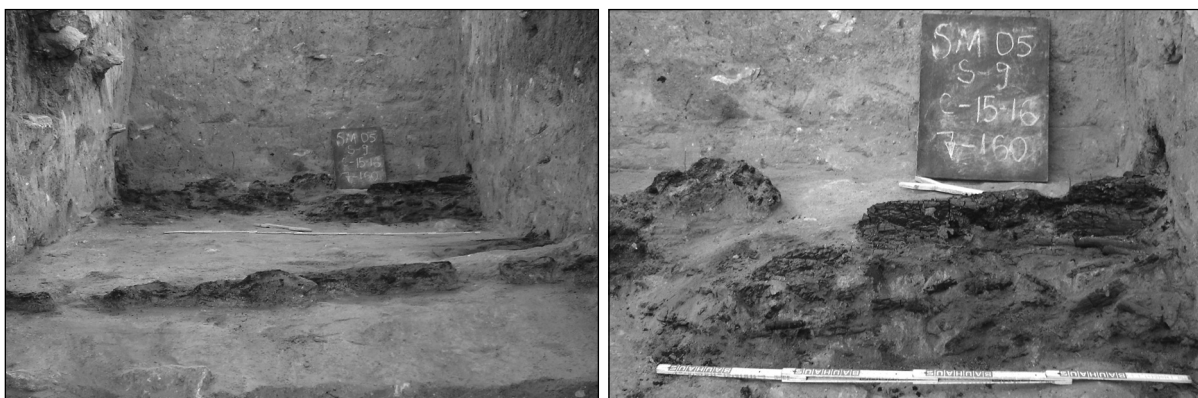

Fig. 7. Saharna Mare. Fragmente de bârne carbonizate din structura valului cetății (secțiunea 9).

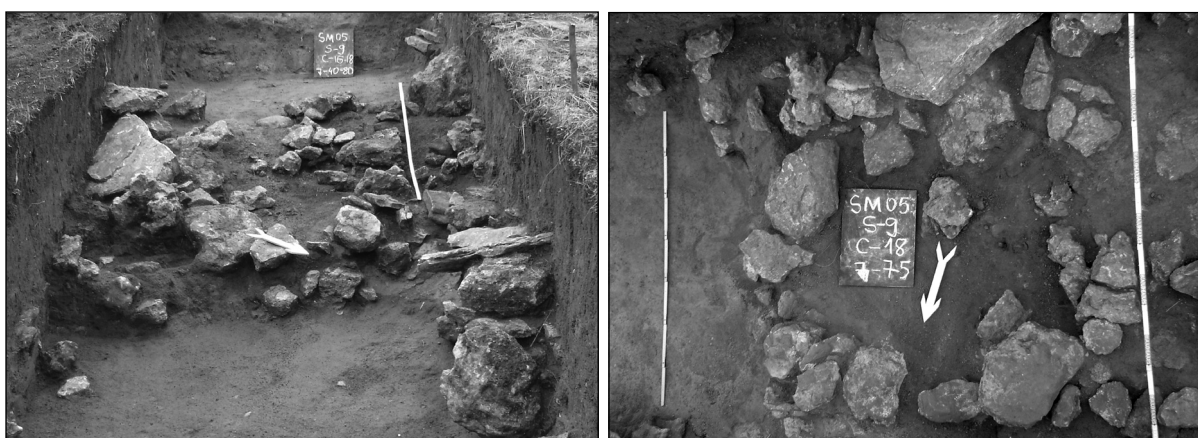

Fig. 8. Saharna Mare. Pietre din structura valului cetății (secțiunea 9).

care (fig. 6). În strat au fost sesizate fragmente de bârne carbonizate, depuse orizontal de-a lungul bazei construcției și bucăți de pietre nefasonate, dimensiunile cărora variaau de la 0,20×0,15×0,10 m la 0,50×0,30×0,15 m (fig. 8).

Deasupra acestui nucleu se afla un strat de sol cenușiu în amestec cu cenușă și bucăți de lemn carbonizat. În careurile 15 și 16, la adâncimea de 1,6 m de la creasta valului, bârnele s-au păstrat în întregime. Ele aveau formă rotundă cu diametrul de circa 0,2 m și erau orientate est-vest de-a lungul edificiului, ocupând o porțiune cu lățimea de circa 2,6 m (fig. 7). Tot în acest strat au fost depistate și bârne carbonizate, dispuse transversal valului (fig. 6; 7). Stratul de sol cenușiu, amestecat cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat, avea grosimea în partea centrală de circa 0,4 m, iar pe de o parte și alta ale nucleului construcției – circa 1,2 m, ceea ce denotă „scurgerea” lui din embletonul construcției după ruina ei (fig. 6).

Peste acesta urmează un alt strat, alcătuit din sol cenușiu în amestec cu moloz și bucăți de pietre

dimensiunile cărora variază de la 0,20×0,15×0,10 m la 0,80×0,50×0,30 m. Grosimea stratului în zona construcției era de 0,5 m, iar la extremități atinge cota de 1,5-2,0 m (fig. 6).

Ultimul strat era compus din cernoziom cu grosimea ce varia între 0,2-04 m și prezintă nivelul actual de călcare.

Configurația straturilor, stabilită prin secționarea valului, nu prezintă nici pe departe forma lor inițială, atunci când a funcționat edificiul defensiv. Acest tablou s-a constituit în urma ruinării construcției după un dezastru soldat cu incendiu care nu a fost potolit, ci lăsat să mocnească timp îndelungat.

Analiza detaliată a stratigrafiei sistemului defensiv, unde au fost surprinse „in situ” straturi de sol cu o diversă consistență în care s-au găsit diferite materiale de construcție, permite o restabilire cât mai adecvată a modului de edificare a liniei principale de apărare.

După o nivelare prealabilă a orizontului antic de călcare, reprezentat de sol castaniu, pe o întinde-

re de 460 m de la marginea de est a promontoriului până la cea de vest, a fost ridicată o carcasă din lemn cu lățimea de circa 5,6 m. Aceasta era alcătuită din patru rânduri de bârne verticale, îngropate în sol până la 0,3-0,4 m, ce formau de fapt două paramente. Paramentul exterior, care trebuia să fie mai durabil, avea împreună cu bârnele lățimea de 1,85 m, cel interior – de 1,3 m (fig. 28). Între paramente rămânea un spațiu de 2,4-2,5 m. Pentru ca carcasa să reziste presiunii emplectonului tasat, ea a fost întărită la diferite nivele cu bârne, dispuse transversal și longitudinal, care în ansamblu, pe întreg perimetrul construcției lemnoase, formau un fel de casete rectangulare, în care se tase emplectonul într-o compoziție și rânduială bine chibzuite.

În interiorul carcasei de lemn pe suprafața antică de călcare, nivelată în prealabil, a fost depus un strat de nisip, gros de 0,1-0,2 m, sesizat doar parțial, pe o întindere de 3,6 m. Deasupra lui a fost amenajat un pavaj din bârne de lemn, amplasate una lângă alta transversal pe toată lungimea carcasei, formând astfel baza construcției de lemn. De la acest pavaj s-a păstrat „in situ” doar un strat de arsură gros de 0,15-0,20 m, alcătuit din bucăți de bârne carbonizate și cenușă. Nisipul de sub pavajul de bârne avea menirea de a-l proteja de umezeală. Peste bârne s-a depus un strat de sol castaniu ce provenea din imediata apropiere, precum și de la săparea șanțului adiacent. Dimensiunile inițiale ale acestui strat nu pot fi stabilite cu certitudine. Actualmente el are grosimea de 3,2 m, iar lățimea fiind de 5,8 m, ceea ce în linii majore coincide cu lățimea construcției din lemn. Stratul de sol castaniu, uniform ca compoziție, a fost bine tasat în scheletul lemnos, formând un monolit integrat. Forma lui triunghiulară în secțiune, care aparent pare să prezinte un val inițial sau „miezul” lui, de fapt este rezultatul alunecării părții de sus a emplectonului după distrugerea carcasei de lemn. Rămășițele de bârne carbonizate, amplasate de-a lungul construcției, au fost sesizate la diferite nivele și în mai multe sectoare ale secțiunii 9 (fig. 6, profilul).

Peste solul castaniu a fost depus un strat de sol cenușiu, care actualmente este amestecat cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat, ceea ce reprezintă rezultatul arderii mocninde a carcasei de lemn. Iar ca întreaga construcție să fie protejată

de umezeală, în partea de sus a fost tasat un strat de sol cenușiu în amestec cu moloz și nisip.

În același timp emplectonul construcției a fost dotat cu o cantitate considerabilă de piatră de calcar (fig. 8). Numai de pe porțiunea investigată (2 m lățime) au fost recuperate peste 6 m³ de piatră.

Pentru protejarea părții exterioare a carcasei de lemn de eventuale incendieri, care puteau surveni din partea atacanților, ea a fost placată cu o „carapace” din lut și/sau lespezi de piatră de calcar și pământ. Prezența unui astfel de „scut” de protecție este documentată arheologic prin prezența unei berme cu lățimea de circa 2 m, ce despărțea construcția din lemn de șanțul adiacent (fig. 6, profilul). Anume pe această bermă, probabil, era ridicat peretele de protecție, care în partea inferioară era mult mai lat decât în partea superioară. Berma mai avea și menirea să consolideze paramentul exterior al carcasei de lemn ca să nu alunecă în șanțul adiacent.

Din stratul de sol castaniu de sub baza valului, ce corespunde nivelului antic de călcare au fost recuperate mai multe fragmente de ceramică modelată cu mâna, care se împart în două categorii distincte.

Prima categorie este constituită din recipiente modelate din pastă de lut cu ingrediente de șamotă. Arderea este incompletă și neuniformă. Culoarea – neagră sau neagră-cenușie. Majoritatea fragmentelor sunt acoperite cu decor ștanțat în formă de șiruri de triunghiuri cu cerculețe duble la vârfuri (fig. 9/5), sau fără cerculețe, ori cu șiruri de linii paralele (fig. 9/1, 3, 4). Astfel de tipuri de vase cu ornament ștanțat sau incizat sunt caracteristice pentru faciesul Cozia-Saharna-Babadag din perioada hallstattiană, care cronologic se încadrează în secolele X-VIII/VII a. Chr. (Камыба 2000, 352; Istoria Românilor 2001, 321-322).

A doua categorie o alcătuiesc fragmentele de la diverse forme de vase modelate cu mâna din pastă de lut cu granule de șamotă. Arderea este incompletă și neuniformă. Culoarea – cafenie sau cenușie cu pete întunecate pe suprafața exterioară a vasului. În cele mai frecvente cazuri ele prezintă fragmente de la vase cu gâtul scund, răsfânt în exterior și trunchiul globular, ornamentate în zona joncțiunii gâtului cu trunchiul cu șiruri de creștături oblice și alveole (fig. 9/7), brăie cu

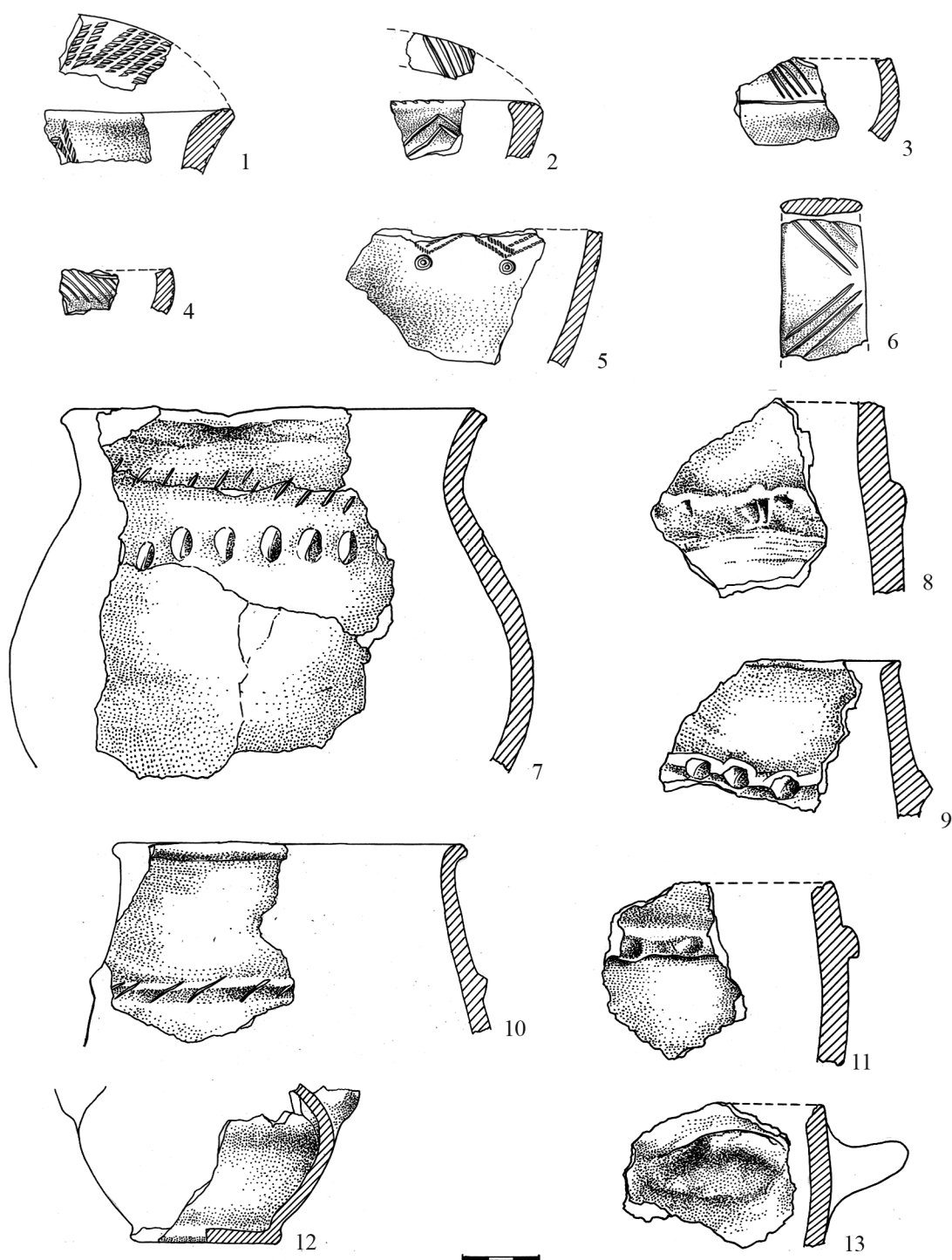

Fig. 9. Saharna Mare. Ceramică descoperită sub baza valului (secțiunea 9): 1-6 - Cozia-Saharna; 7-13 - getică.

crestături (fig. 9/10), brăie cu alveole (fig. 9/8, 9, 11) sau suporturi segmentoidale (fig. 9/12, 13). Această grupă de vase se încadrează totalmente în categoria ceramicii rudimentare traco-getice din sec. VII/VI-III a. Chr. (Никулицэ 1987, табл. 2).

În emplectonul valului a fost de asemenea sesizat un set de recipiente ceramice, care, deși mai vari-

ate ca formă, sunt similare celor descoperite sub temelia sistemului defensiv. Pe lângă fragmentele de ceramică modelate cu mâna de tipul Cozia-Saharna (fig. 10/1-4) și getice (fig. 10/5-13), au fost evidențiate și două fragmente de la vase lucrate la roata olarului: unul de la o buză de amforă (fig. 10/15), iar celălalt de la un vas cu firnis negru (fig. 10/14).

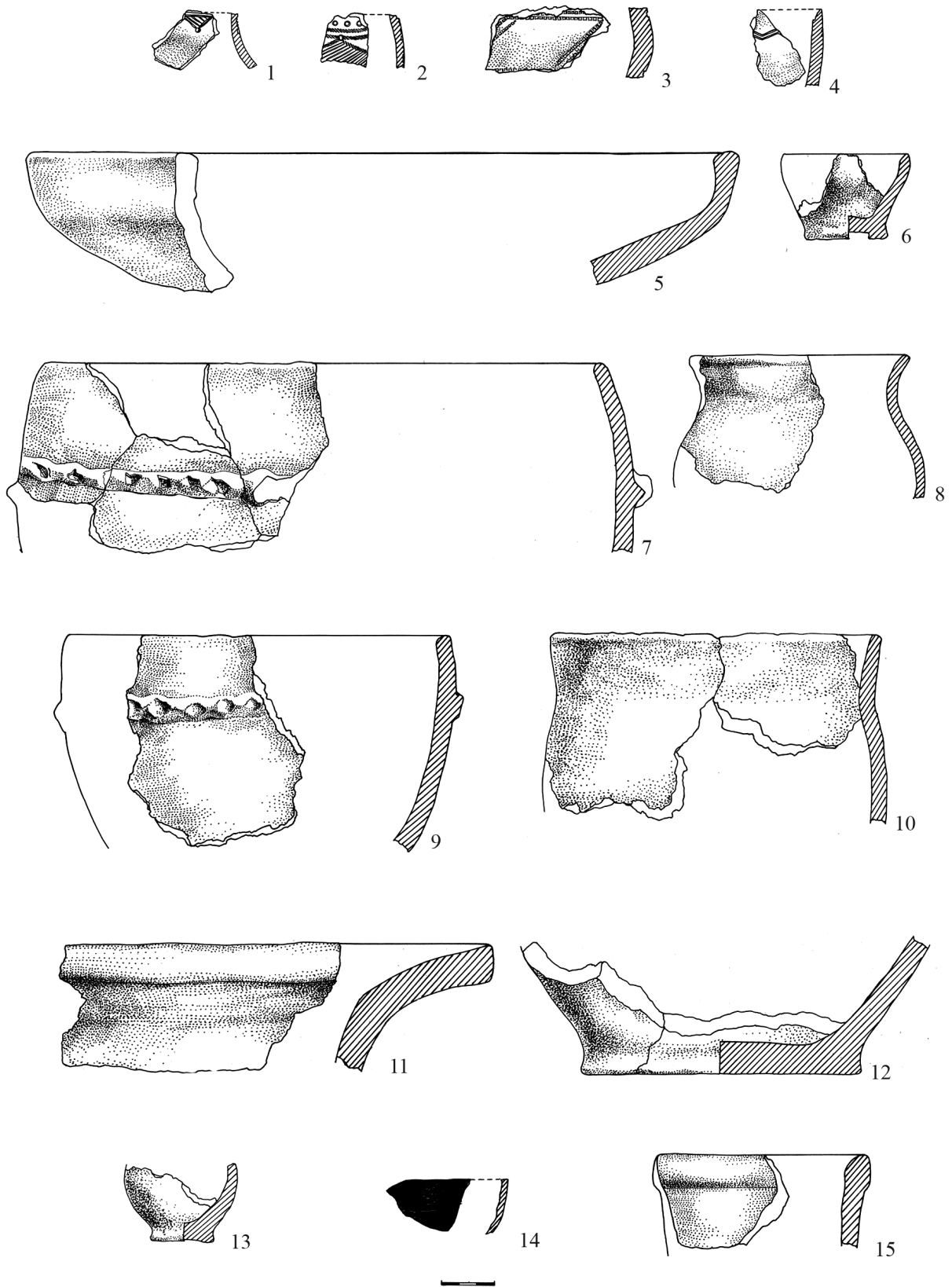

Fig. 10. Saharna Mare. Ceramică descoperită în emplectonul valului: 1-4 - Cozia-Saharna; 5-13 - getică; 14-15 - grecească.

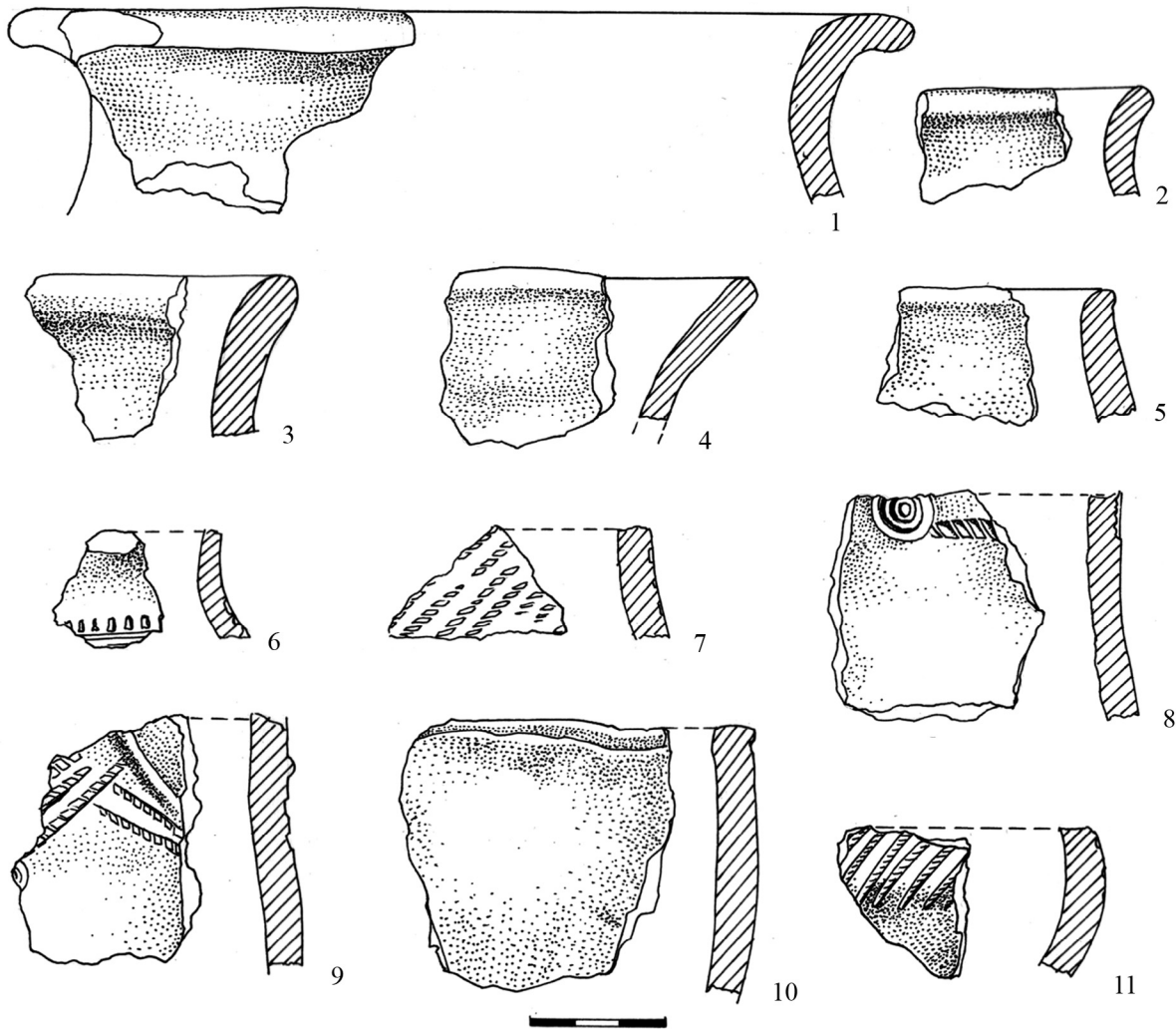

Fig. 11. Saharna Mare: 1-11 - ceramică din umplutura șanțului (secțiunea 9).

Prezența ceramicii de tipul Cozia-Saharna-Babadag în embletonul construcției defensive se explică prin ridicarea ei peste așezarea civilă Saharna „Dealul Mănăstirii”, care a funcționat în secolele X-VIII/VII a. Chr. Ceramica din secolele VI-III a. Chr. demonstrează doar faptul că linia de fortificare a fost construită nu mai devreme de această perioadă, sau că acest segment ar fi fost reparat în această vreme, fără alți indici care ar concretiza mai precis data edificării ei.

Șanțul adiacent, săpat în partea de sud a construcției defensive, are aceeași lungime (fig. 5). El a fost săpat aproximativ la 2 m distanță de „zidul” cetății. Actualmente lățimea șanțului în partea de sus variază între 16,5-18,0 m. Ca urmare a investigațiilor arheologice în secțiunea 9 s-a stabilit că, în perioada funcționării cetății, lățimea șanțului în partea superioară nu depășea 15,6 m, iar în cea inferioară – 6,1 m. Adâncimea lui de

la nivelul antic de călcare atinge cota de 3,2 m, din care 2,1 m au fost săpați în roca nativă a promontoriului (fig. 6, profilul). În umplutura șanțului clar s-au observat trei straturi. Primul strat era dispus în partea de est a șanțului, în imediata apropiere de „zid”, și era compus din sol cenușiu în amestec cu cenușă și fragmente de bârne carbonizate. Al doilea strat, alcătuit din sol cenușiu pe alocuri amestecat cu pietre de calcar, de asemenea este dispus oblic și avea o grosime de 1,5-2,0 m. Ambele straturi, după felul cum sunt aranjate, reprezintă clar alunecarea, ca rezultat al ruinerii, a embletonului construcției defensive. Cel de al treilea strat este compus din cernoziom și ocupă, mai ales, partea de vest a șanțului și arată o altă orientare a scurgerii, dinspre câmpurile adiacente, ceea ce ar reprezenta aluviunile moderne. În umplutura șanțului au fost descoperite mai multe bucăți de piatră de calcar

Fig. 12. Saharna Mare. Bastionul de est (vedere dinspre nord)

și fragmente de ceramică, care după tehnica de modelare, forme și decor își găsesc similitudini în sortimentul de vase al culturilor Cozia-Saharna din secolele X-VIII/VII a. Chr. și traco-getică din secolele VI-III a. Chr. (fig. 11).

Pentru amplificarea sistemului defensiv, la sud de șanțul de apărare au fost ridicate trei „bastioane” de formă semiovală în plan, amplasate în partea de est, centrală și de vest a construcției defensive (fig. 4; 12; 20; 27).

Bastionul de est (fig. 4; 12) a fost ridicat la 35 m spre vest de la capătul de est al liniei de fortificare. Actualmente el prezintă un val de pământ în formă de potcoavă cu dimensiunile de 20×22 m, înconjurat de un șanț adiacent, capetele căruia, ca și cele ale valului bastionului, se uneau cu șanțul din fața valului cetății. Înălțimea valului bastionului și dimensiunile șanțului adiacent sunt aproximativ aceleași cu ale valului și șanțului cetății.

Incinta și sistemul defensiv al bastionului au fost cercetate prin intermediul *secțiunii nr. 8* cu dimensiunile 46×2 m, trasată perpendicular valului și șanțului adiacent (fig. 4; 13). Ea continuă spre nord întretăind șanțul cetății, traversând „poarta” de intrare în cetate și făcea joncțiune cu *secțiunea nr. 7*, trasată în incinta fortificației (fig. 4). Astfel în această parte a promontoriului a putut fi urmărită corelarea dintre așezarea civilă Saharna „Dealul Mănăstirii” cu șanțul, valul și incinta bastionului de est, precum și cu valul și șanțul de pe sectorul de sud-est al cetății.

Ca urmare a investigațiilor arheologice în acest sector s-a putut observa o situație stratigrafică

clară. Sub baza edificiului peste stratul steril de lut urma un nivel de sol de culoare castanie în amestec cu moloz, grosimea căruia varia între 0,2-0,4 m. În acest strat au fost atestate fragmente de la cupe cu decor ștanțat și incizat sub forma unor linii orizontale, oblice sau în zigzag (fig. 14/2, 3) și de la oale cu ornament imprimat, ce prezintă linii orizontale și oblice, sau șiruri de cerculețe (fig. 14/1, 4). Această categorie de ceramică în exclusivitate este caracteristică faciesului hallstattian Cozia-Saharna. În acest nivel au fost săpate și gropile nr. 13/8/2004 și nr. 14/8/2004².

Groapa nr. 13/8/2004 avea forma cilindrică cu diametrul de 1,7 m și adâncimea de 0,9 m. În partea superioară a gropii a fost sesizat un strat de sol cu grosimea de circa 0,3 m de culoare cenușie în amestec cu cenușă și bucăți de lemn carbonizat. În rest emplectonul gropii prezenta sol castaniu amestecat cu fragmente de lemn carbonizat. În partea centrală a gropii a fost atestată o lentilă de moloz cu grosimea de circa 0,1 m și lungimea de 1,1 m. În emplecton au fost descoperite două fragmente de roțițe confecționate din lut cu ingredientii de șamotă (fig. 14/11, 12). Arderea era incompletă, iar culoarea varia de la cenușiu la negru. Rotițele, cu diametrul de 6,0-6,5 cm, aveau secțiunea elipsoidală și grosimea ce nu depășea 2,0 cm. În centru, acestea erau prevăzute cu câte un orificiu cu diametrul de 0,8 cm. Piese similare sunt cunoscute după descoperirile la așezarea hallstattiană de la Glinjeni (Гольцева, Кашуба

² În numerotarea gropilor se indică numărul secțiunii în care au fost acestea depistate, precum și anul când au fost efectuate investigațiile arheologice.

1995, табл. XLI/1). În groapă au mai fost descoperite un fragment de la o râșniță de piatră (fig. 14/10), două lopățele din os (fig. 14/13, 17), un ac din os (fig. 14/14) și două străpungătoare din os (fig. 14/15, 16). Obiectele confecționate din os au largi analogii în inventarul sitului de la Neporotov (Крушельницька 1998, рис. 38/1-6), precum și la alte monumente hallstattiene. Din emplectonul gropii au mai fost recuperate patru fragmente de ceramică modelată cu mâna. Unul reprezenta un fragment de toartă în formă de panglică decorat prin ștanțare (fig. 14/8). Cel de al doilea făcea parte de la un vas cu buza îngroșată, ornamentată în partea de sus cu linii ștanțate oblice (fig. 14/7). Al treilea fragment era de la un vas cu buza răsfrântă în exterior, decorată în partea de sus cu creștături oblice (fig. 14/6). Cel de al patrulea fragment – de la un vas cu gâtul arcuit în exterior, decorat prin imprimare cu o friză din două linii paralele orizontale, care încadrează un șir de alveole, urmată de un șir de linii oblice (fig. 14/9). Astfel de recipiente sunt bine cunoscute în sortimentul ceramic de la Glinjeni (Гольцева, Кашуба 1995, табл. LVII/2, табл. LXI/4), Neporotov (Крушельницька 1998, рис. 61/19, 20, рис. 66/14, 19). Toate fragmentele după tehnica și tehnologia de modelare, precum și după decor, indiscutabil se încadrează în faciesul hallstattan Cozia-Saharna.

Groapa nr. 14/8/2004, la fel ca și cea precedentă, a avut forma cilindrică cu diametrul de 0,8 m și adâncimea de 0,6 m. Umplutura ei era alcătuită din sol castaniu. În emplecton a fost descoperit doar un singur fragment de la o strachină, modelată cu mâna din pastă de lut cu impurități de cioburi pisate. Arderea acesteia era neuniformă și incompletă, iar culoarea varia de la cărămiziu la cenușiu. Buza evazată a străchinii a fost ornamentată prin imprimare cu linii oblice, asociate cu proeminențe aplatizate (fig. 14/5). În baza fragmentului de strachină cu decor imprimat această groapă, ca și cea precedentă, poate fi încadrată în faciesul Cozia-Saharna.

Din aceste observații devine clar că nivelul de sol castaniu în amestec cu moloz, în care au fost săpate gropile menționate, prezintă în această zonă a promontoriului stratul cultural hallstattan, contemporan așezării Saharna „Dealul Mănăstirii”, care a funcționat în a doua jumătate a sec. X – a doua jumătate a sec. VIII a. Chr. (Кашуба 2000, 351-352).

Peste stratul de sol castaniu în amestec cu moloz urmează un nivel de sol castaniu cu grosimea de 0,4-0,6 m, în care s-au descoperit circa 194 fragmente de ceramică și peste 200 fragmente de oase de animale. Fragmentele ceramice (fig. 15) făceau parte de la vase modelate cu mâna din pastă de lut cu impurități de șamotă. Arderea lor era incompletă și neuniformă, iar culoarea varia de la cafeniu la cenușiu. Sunt prezente cioburi de la diferite recipiente cum ar fi străchini (fig. 15/1, 2), cupe (fig. 15/6), oale (fig. 15/3-5, 7-14), unele din ele ornamentate cu decor în relief (fig. 15/9-11). Astfel de vase sunt specifice sortimentului ceramic traco-getic, fiind similare celor descoperite în incinta cetății. Grosimea și consistența stratului de sol castaniu denotă o locuire intensă în această parte a așezării, până la momentul edificării sistemului defensiv.

Analiza stratigrafiei valului bastionului demonstrează că peste stratul de sol castaniu, ce prezintă nivelul antic de călcare, după o nivelare prealabilă, a fost amenajat un pavaj de bârne, care s-au păstrat în stare carbonizată sau nearsă (fig. 13). Acest pavaj, care de fapt alcătui fundamentul construcției de apărare, avea lățimea de 6,8-7,0 m. Bârnelor cu grosimea de 0,15-0,20 m erau orientate nord-sud. La nivelul pavajului, atât la capetele lui, cât și în interior au fost descoperite 15 gropi de la bârne (fig. 13; 17). Deasupra pavajului, în unele sectoare (careurile 13 și 14) a fost sesizat un strat din bârne carbonizate, dispuse în poziție oblică (fig. 13; 16/1). Contextul descoperirii bârnelor denotă prăbușirea lor din poziție verticală.

Peste drenajul de bârne orizontale a fost depus un strat compact din pietre de calcar, gros de circa 0,8 m (fig. 16/2). Acestea aveau dimensiuni variabile între 0,40×0,30×0,15 m și 0,8×0,6×0,4 m. Pietrele au fost suprapuse și intercalate de un strat de sol cenușiu, care prezintă nucleul construcției (fig. 13).

În partea de nord a careului 13, în careul 12, în partea de nord a careului 10 și în careul 9 a fost descoperit un strat, grosimea cărui varia de la 0,8 la 1,0 m, compus din sol ars până la roșu, fragmente de bârne carbonizate și cenușă (fig. 13). Acest strat s-a format în urma arderii prin mocnire a scheletului lemnos al edificiului.

Peste nucleul de pământ al construcției urmează o lentilă de moloz cu grosimea de 0,2-0,3 m, dea-

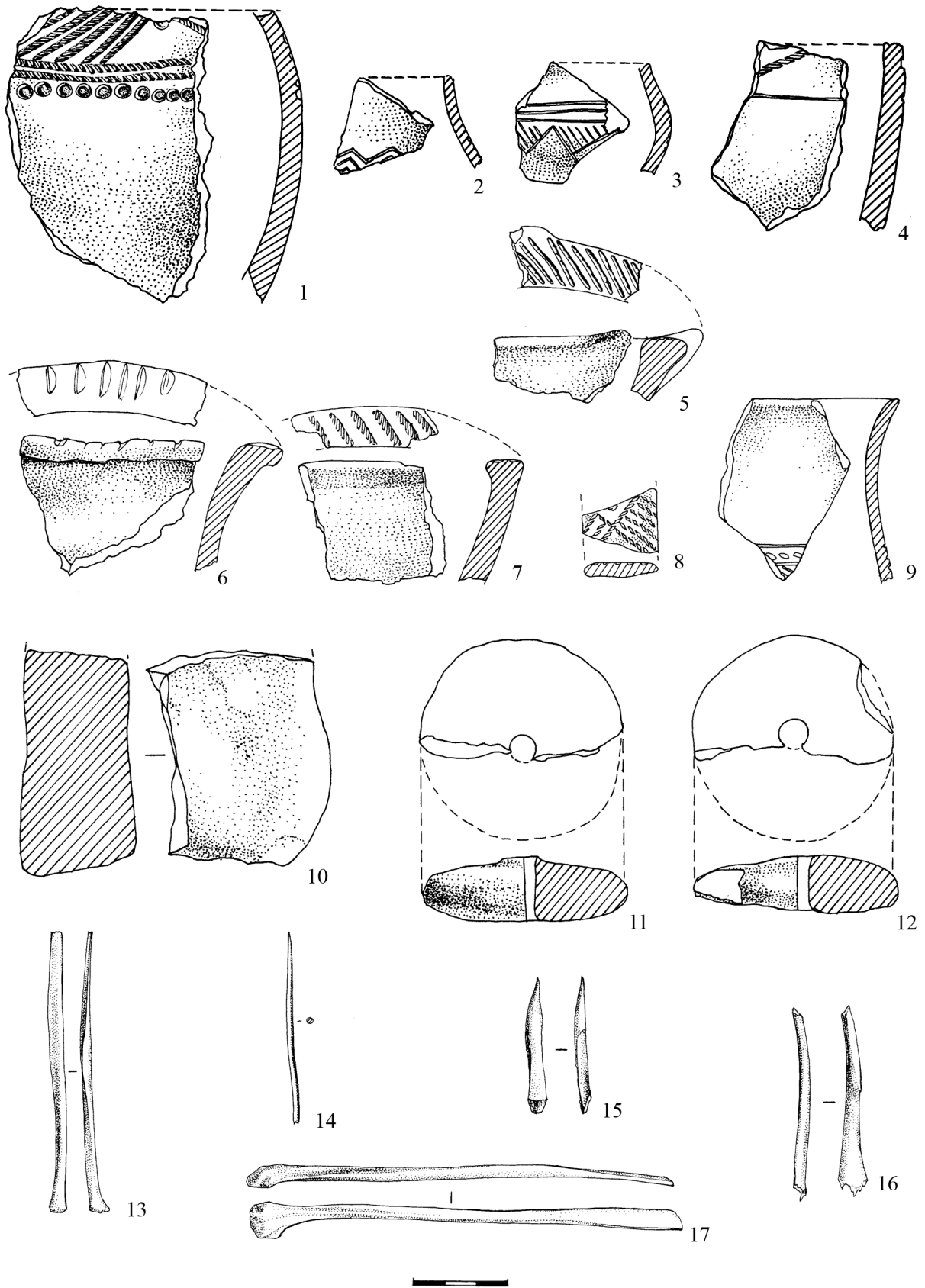

Fig. 14. Saharna Mare. Bastionul de est: 1-4 - ceramică descoperită sub baza valului; 5 - inventarul gropii 14/8/2004; 6-17 - inventarul gropii 13/8/2004.

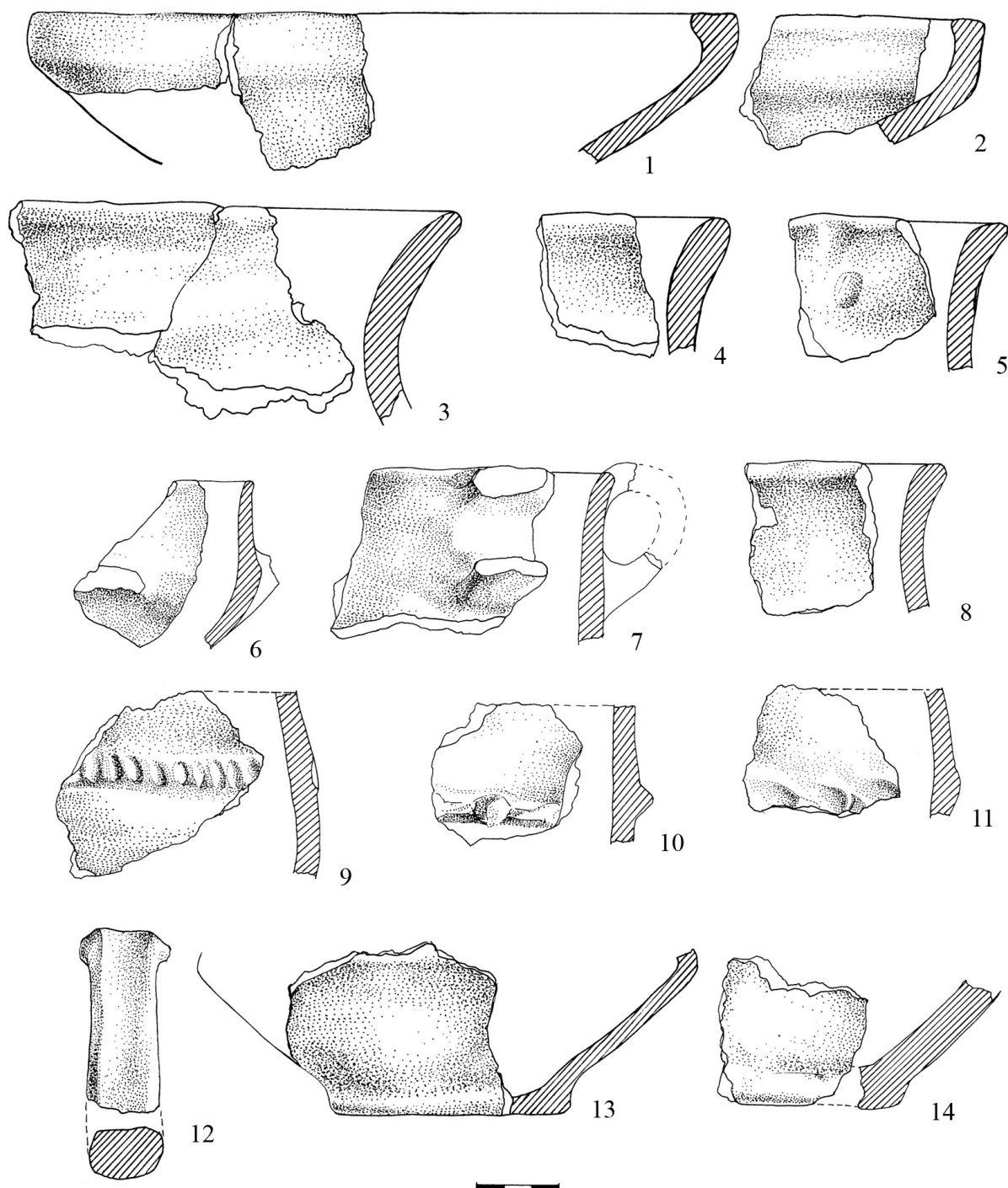

Fig. 15. Saharna Mare. Bastionul de est: 1-14 - ceramică traco-getică descoperită sub baza valului.

supra căreia s-a depus un strat de sol cenușiu ce acoperea întreaga construcție. Urmează apoi un strat de cernoziom cu grosimea de 0,2 m, ce reprezintă nivelul actual de călcare.

Săpăturile arheologice la acest obiectiv au demonstrat că actualul val al bastionului de est, care

are la bază lățimea de 20 m și înălțimea de 2,6 m de la nivelul antic de călcare, s-a format ca urmare a ruinării unei construcții defensive. Analiza elementelor edificiului, descoperite „in situ” sub forma unor bârne de diferite dimensiuni, carbonizate sau nearse, depuse în poziție orizontală,

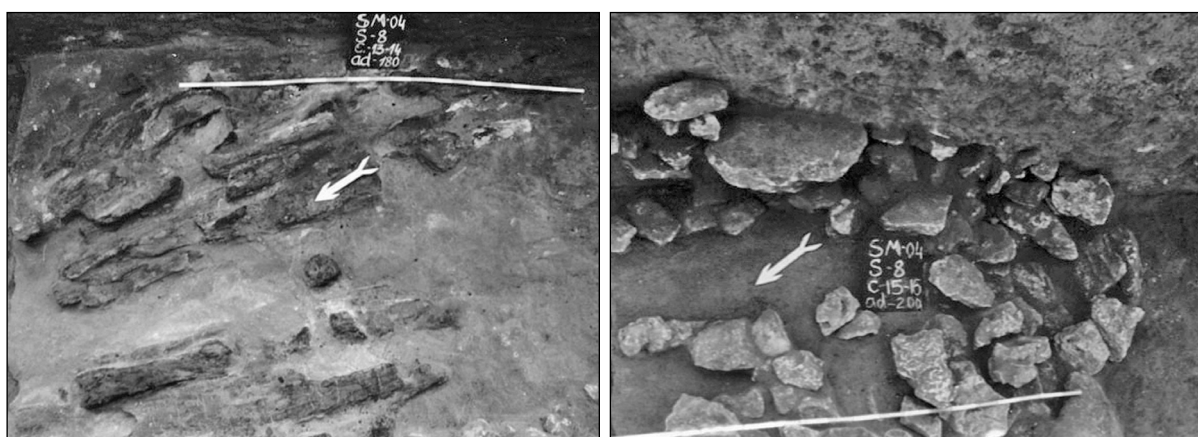

Fig. 16. Saharna Mare. Bastionul de est: 1 - fragmente de bârne carbonizate din structura valului; 2 - pietre din structura valului.

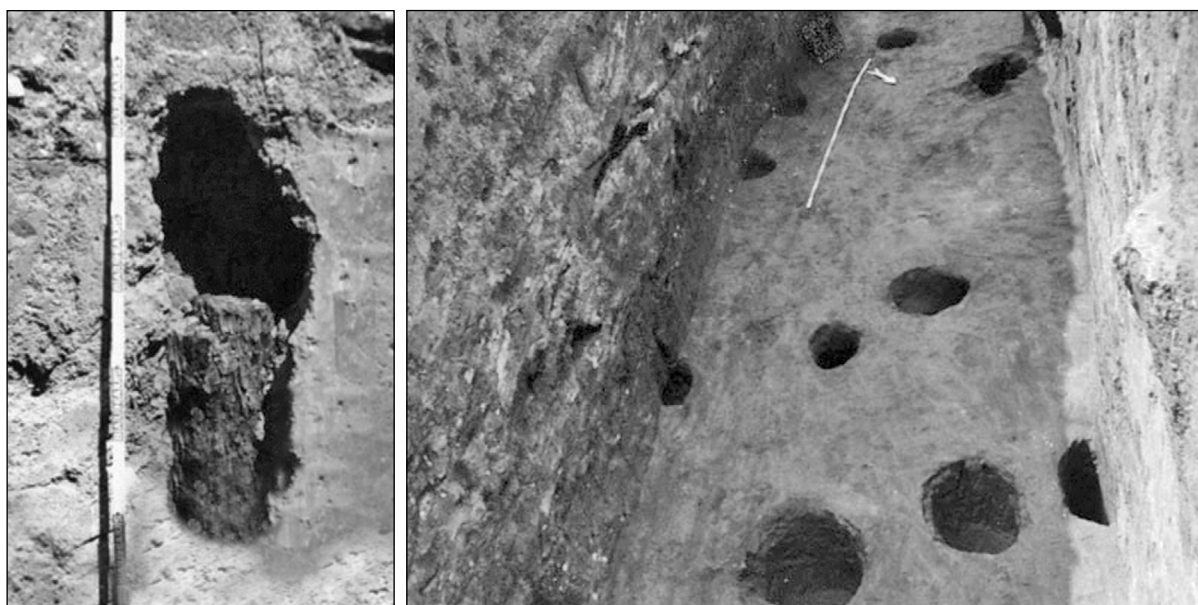

Fig. 17. Saharna Mare. Bastionul de est: 1 - fragmente de par de lemn „in situ” din structura valului; 2 - gropi de la pari din structura valului.

verticală sau oblică, prezintă dovezi incontestabile că miezul sistemului defensiv al bastionului era constituit dintr-un schelet lemnos.

La baza construcției bastionului, pe tot perimetrul lui, pe nivelul antic de călcare a fost amenajat un pavaj din bârne. Faptul că bârnele erau orientate nord-sud e lesne de înțeles: secțiunea 8 a întretăiat bastionul în partea lui centrală, în locul de curbură. Din aceste considerente bârnele au fost depuse sub unghi (fig. 13). În interiorul pavajului și la capetele lui, la o anumită distanță au fost îngropate bârne verticale, de la care s-au păstrat gropile umplute cu lemn carbonizat – rămășițele bârnelor. Bârnelor verticale, amplasate în patru rânduri, formau două

paramente, care pentru consolidare erau etajate cu bârne dispuse longitudinal și transversal. Grosimea paramentului exterior, inclusiv grosimea bârnelor, era de circa 2,5 m, iar a celui interior – de 1,7 m. Distanța dintre paramente era de circa 2,6 m. Astfel, lățimea totală a carcasi lemoase poate fi estimată la circa 6,8 m. Spațiul interior al acestei construcții a fost umplut cu sol cenușiu și bucăți de piatră în cantități considerabile (fig. 16/2), clar demonstrate de blocurile de calcar de la baza zidului, precum și de mulțimea de lespezi, descoperite printre ruinele bastionului.

Ca și la „zidul” cetății în partea exterioară a construcției bastionului, între el și șanțul adiacent,

la nivelul antic de călcare a fost lăsată o bermă, lățimea căreia nu depășea 2 m. Pe ea s-au descoperit urmele carbonizate ale bânelor paramentului exterior al bastionului (fig. 13). Berma avea o însemnătate funcțională dublă. În primul rând ea consolida peretele din afară al paramentului exterior, care sub presiunea emplectonului tasat în el, putea să surpe malul șanțului adiacent. În rândul al doilea, pe această bermă se construia peretele de protecție a construcției de lemn, care la bază era mai lat, subțindu-se la maxim spre vârful edificiului (fig. 28).

În emplectonul valului bastionului au fost descoperite mai multe fragmente ceramice ce se grupează în câteva categorii. Prima categorie o alcătuiesc cupele cu gâtul înalt arcuit în exterior și ornamentat cu romburi hașurate (fig. 18/1), cu trunchiul globular decorat cu linii orizontale și linii oblice (fig. 18/4), cu gâtul vertical, buza evazată și diametrul maxim în partea de jos a trunchiului (fig. 18/11) și respectiv toartele acestora, înzestrate cu un buton în partea superioară și ornamentate cu triunghiuri hașurate (fig. 18/7), realizate prin incizare.

A doua categorie e reprezentată de fragmentele de la vase de diverse forme cu decor ștanțat (fig. 18/2, 3, 5, 6). Dintre ele interes prezintă fragmentul de la strachină cu buza îngroșată, acoperită în partea de sus cu linii oblice, iar sub buză – cu grupuri din trei linii ce formează un unghi și cu cerculeț la vârf (fig. 18/5), sau fragmentul de la un vas ornamentat cu cerculețe cu tangente în combinație cu linii orizontale și oblice (fig. 18/6). Ambele categorii de vase totalmente se încadrează în sortimentul ceramic al grupului de monumente Cozia-Saharna.

A treia categorie o formează ceramica rudimentară ornamentată cu decor în relief (fig. 18/15, 16), care după tehnica modelării, morfologie și decor, poate fi atribuită sortimentului ceramic caracteristic perioadei din a doua jumătate a sec. VII – sec. VI a. Chr., cunoscută și după descoperirile de la Berezan și Olbia (Марченко 1988, 92, рис. 23).

Prezența în val a unui fragment de picior de la o amforă grecească (fig. 18/17) marchează data cea mai recentă a acestuia – sec. IV-III a. Chr.

Șanțul din fața bastionului avea pereții oblici, fiind lat de 11,7 m în partea de sus, îngustându-

se spre fund până la 2,2 m. Adâncimea lui de la nivelul antic de călcare ajungea până la 2,5 m. În umplutura șanțului au fost evidențiate patru straturi. Cel de la fundul șanțului era compus din sol de culoare castanie în amestec cu moloz (fig. 13). El acoperea uniform albia șanțului, având grosimea de 0,2 m. Al doilea strat, alcătuit din sol castaniu amestecat cu pietre de diferite dimensiuni, avea pe panta de sud a șanțului grosimea de 0,4 m, iar pe cea de nord – de 0,8-0,9 m și prezenta ruinele bastionului, prăvălite în șanțul adiacent. Din acest strat au fost recuperate atât fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna (fig. 19/1, 2, 5), cât și traco-getică (fig. 18/3, 4, 6), care sunt similare celor din nivelul antic de călcare, precum și celor din emplectonul construcției bastionului. Stratul al treilea, compus din cernoziom, ocupa compact întreaga albie a șanțului, având grosimea de 0,8 m în centru și câte 0,4 m în pante. Al patrulea nivel prezenta o lentilă de moloz groasă de 0,4 m ce ocupa numai partea centrală a șanțului. Ultimele două straturi reprezintă depuneri contemporane, scurse de pe coama valului, precum și de pe câmpul din imediata apropiere.

Șanțul interior a fost săpat la numai 3,2 m spre nord față de „zidul” bastionului. Șanțul cu lățimea în partea superioară de 5,6-6,0 m, avea pereții oblici și fundul plat lat de 3 m. Adâncimea șanțului de la nivelul antic de călcare nu depășea 1,8-2,0 m (fig. 13). Emplectonul șanțului de la fund până la nivelul antic de călcare era prezentat uniform printr-un strat de sol castaniu în amestec cu cenușă, fragmente de bârne carbonizate și pietre. Deasupra s-au depus succesiv o lentilă din fragmente de bârne nearse și una din fragmente de bârne carbonizate, ambele rămășițe de la scheletul lemnos al construcției bastionului. Peste această lentilă urmează depuneri de moloz ars și sol cenușiu în amestec cu cenușă și moloz, provenite din emplectonul construcției bastionului. În emplectonul șanțului, în stratul inferior au fost descoperite fragmente de ceramică cu decor ștanțat, caracteristică faciesului Cozia-Saharna (fig. 19/7, 8) și traco-getică (fig. 19/9-17), similare celor sesizate în structura bastionului și în emplectonul șanțului exterior, ceea ce presupune funcționarea lor în aceeași perioadă. Destinația funcțională a șanțului rămâne să fie clarificată de viitoarele cercetări în această zonă a promontoriului.

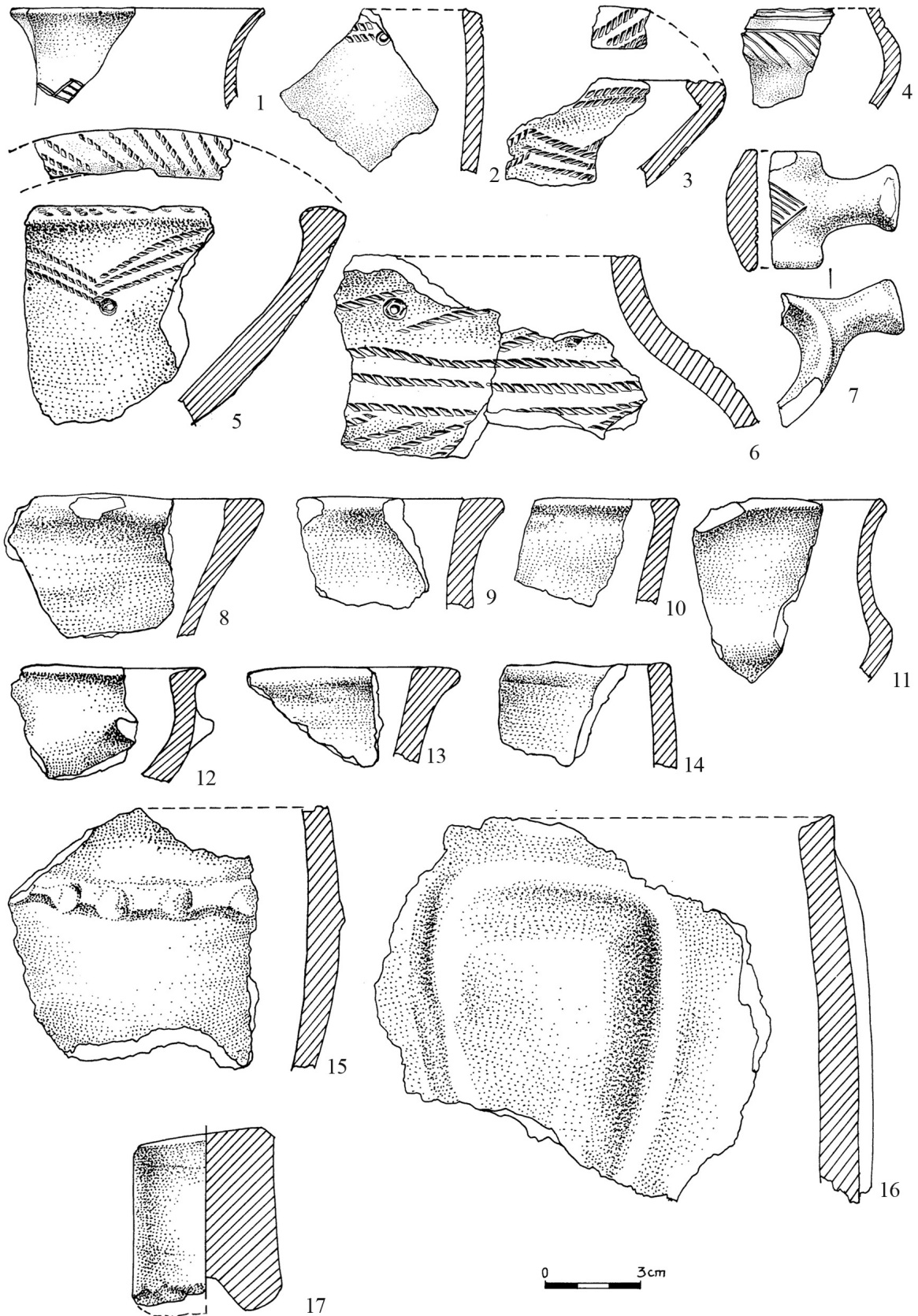

Fig. 18. Saharna Mare. Bastionul de est: 1-17 - ceramică din emplectonul valului.

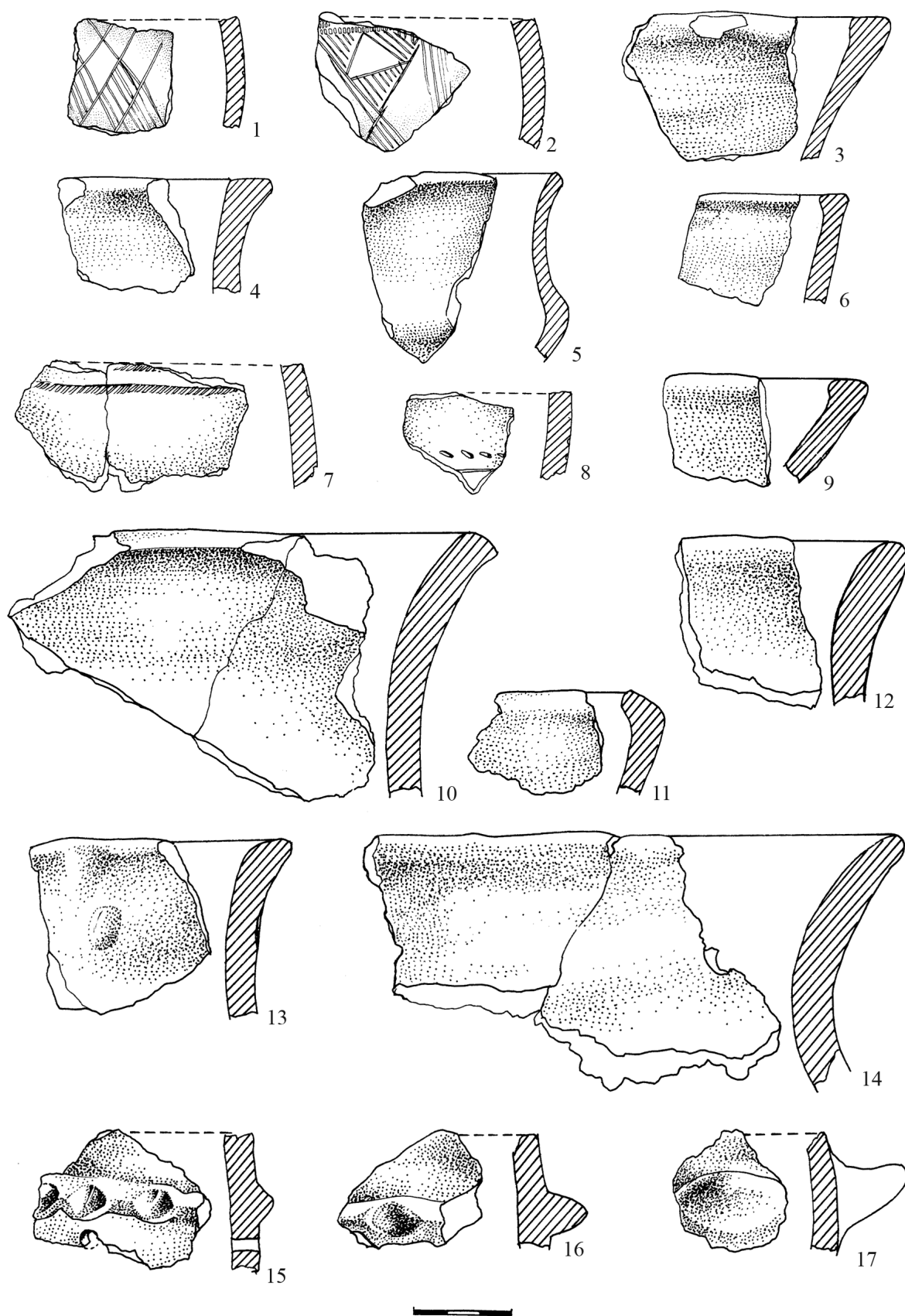

Fig. 19. Saharna Mare. Bastionul de est: 1-6 - ceramică din umplutura șanțului exterior;
7-17 - ceramică din umplutura șanțului interior.

Fig. 20. Saharna Mare. Bastionul central (vedere dinspre est).

Bastionul central a fost amplasat la 168 m depărtare de la capătul de est al liniei de apărare a cetății. El, la fel ca și cel de est, avea formă de potcoavă cu suprafața incintei de 24×32 m. În fața valului bastionului a fost săpat un șanț capetele căruia, ca și ale valului, se unesc cu șanțul cetății (fig. 4; 20).

Prin intermediul *secțiunilor*³ nr. 5 și nr. 6, trasate perpendicular bastionului, au fost cercetate valul bastionului cu șanțul adiacent, incinta bastionului, precum și șanțul cetății (fig. 21). Investigațiile arheologice în acest sector au demonstrat că valul bastionului, care actualmente are lățimea bazei de 23 m și înălțimea de 3,2 m (fig. 20), se deosebește cu mult de forma lui inițială. Forma actuală a bastionului, ca și în cazul bastionului de est, este rezultatul ruinei și aplatizării construcției defensive inițiale.

Analiza stratigrafiei valului a dat posibilitatea de a stabili modul de construire a edificiului. La baza construcției pe tot perimetrul ei, peste nivelul antic de călcare, preventiv nivelat, a fost depus un pavaj de bârne de lemn, diametrul cărora nu depășea 0,15-0,20 m. Rămășițele lor nearse, sesizate „in situ”, ocupă compact careul 7 și partea de vest a careului 6 pe o suprafață totală de circa 6 m² (fig. 21; 22/2). Bârnelor erau aranjate una lângă alta, transversal față de temelia construcției. Pe marginea acestui drenaj în ambele părți au fost evidențiate gropi amplasate la o anumită distanță una față de alta, diametrele cărora variază între 0,2×0,3 m și 0,3×0,4 m (fig. 23/2). În embletonul lor au fost

descoperite urme de bârne carbonizate. Bârnelor verticale erau consolidate cu alte bârne orizontale, prinse longitudinal și transversal, despre ce mărturisesc urmele lor carbonizate, evidențiate în diverse zone și diferite nivele ale construcției defensive (fig. 21, careurile 4-6; 22/1). În așa mod se forma o carcasă din lemn, lată de 6,8 m, împărțită prin bârnelor transversale în casete rectangulare, care erau umplute cu lut, nisip, prundiș, piatră (fig. 23/1) și pământ. Toate straturile erau tasate într-o anumită ordine, ca să nu permită strecurarea apelor sau a umedității, care ar fi dus la distrugerea construcției din lemn.

Ca și la linia de apărare a cetății și bastionul de est, în partea exterioară a construcției bastionului central se află o bermă lată aproximativ de 2,7 m (fig. 21). Berma a fost lăsată la nivelul antic de călcare pentru consolidarea temeliei construcției, precum și pentru amenajarea pe ea a unui strat de protecție, alcătuit din lut, pământ și pietre și lipit de partea exterioară a construcției bastionului. Acest „scut” avea baza mai lată, îngustându-se substanțial spre vârful construcției (fig. 28).

În timpul ultimei devastări carcasa de lemn a ars cu desăvârșire. Prăbușindu-se, ea s-a conservat relativ bine, fiind surprinsă „in situ”. Au fost sesizate câteva zeci de fragmente de bârne carbonizate, rămase de la construcția de lemn. Stratul de sol din preajma bârnelor carbonizate s-a vitrificat, având culoarea roșie.

Materialul recoltat prin săpăturile arheologice la bastionul central, deși relativ modest, totuși prezintă un anumit interes.

³ Secțiunea nr. 6, cu dimensiunile de 40×2 m, săpată în anul 2003, reprezintă o continuare a secțiunii nr. 5, cu dimensiunile de 32×2 m, din anul precedent.

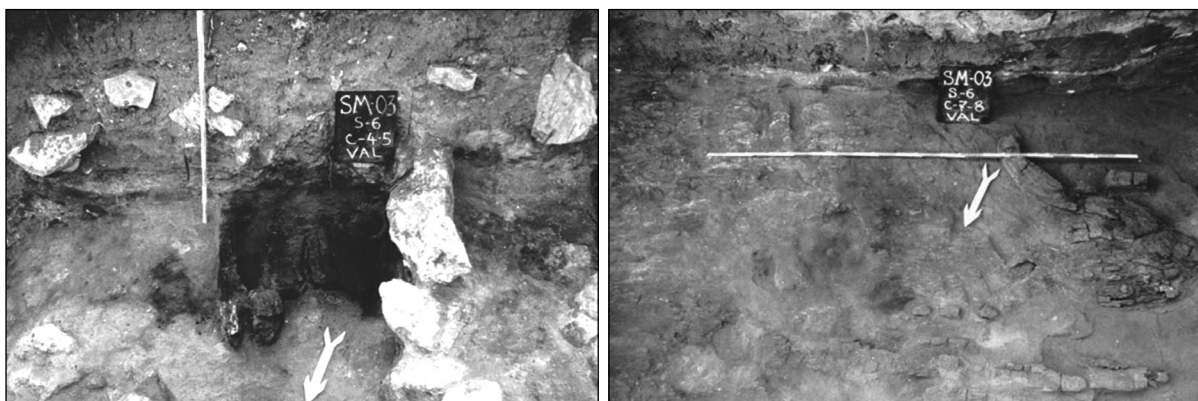

Fig. 22. Saharna Mare. Bastionul central: 1 - fragmente de bârne carbonizate din structura valului; 2 - bârne nearse de la baza valului.

Fig. 23. Saharna Mare. Bastionul central: 1 - pietre din structura valului; 2 - gropi de la parii din structura valului.

În stratul de sol castaniu, amplasat direct pe pământul steril, adică sub talpa edificiului defensiv, au fost descoperite cinci fragmente de ceramică rudimentară modelată cu mâna (fig. 24/1-5). Dintre acestea atrage atenția un fragment de la un vas cu buza oblică, perforată în partea de sus (fig. 24/5), care este similar celor descoperite în situl de la Glinjeni (Гольцева, Кашуба 1995, табл. LXXVIII/1; табл. LXXIX/7).

În emplectonul valului au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, dintre care numai unul cu decor ștanțat de tipul Cozia-Saharna (fig. 24/6), iar restul de factură traco-getică din sec VI-III a. Chr. (fig. 24/7-13).

Șanțul din fața bastionului avea în partea superioară o deschidere de circa 19 m, îngustându-se spre fund până la 0,8 m. Adâncimea lui de la nivelul antic de călcare ajungea până la 3,7 m,

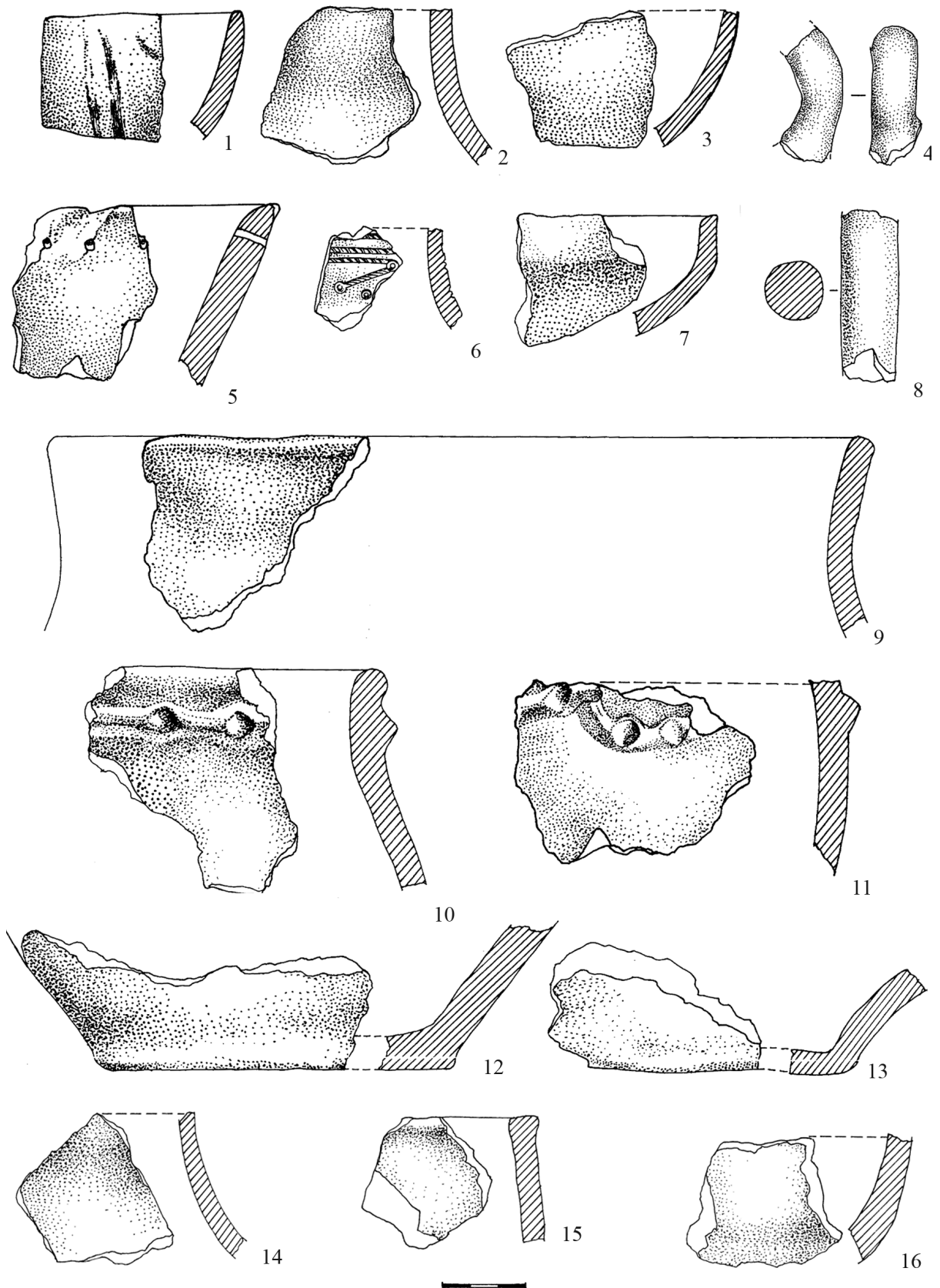

Fig. 24. Saharna Mare. Bastionul central: 1-5 - ceramică descoperită sub baza valului; 6-13 - ceramică din emplectonul valului; 14-16 - ceramică din emplectonul șanțului.

dintre care 2,6 m, săpați în roca nativă a stâncii promontoriului. În umplutura șanțului se disting clar două straturi. Unul, alcătuit din sol cenușiu în amestec cu pietriș, dispus în partea de nord a șanțului, prezintă, probabil, partea superioară a emplectonului construcției defensive a bastionului. Din el au fost recuperate fragmente ceramice modelate cu mâna de factură traco-getică (fig. 24/14-16), similare celor din structura valului. Cel de al doilea strat, compus din cernoziom, ocupă partea de sud a șanțului și reprezintă aluviuni contemporane (fig. 21).

Ca urmare a investigațiilor arheologice, întreprinse în incinta bastionului, a fost sesizată următoarea situație stratigrafică. Peste stratul steril s-a depus un strat de sol cenușiu cu grosimea 0,2-0,3 m din care au fost recuperate 67 fragmente de ceramică: 50 de la recipiente modelate cu mâna (fig. 25/5-10) și 17 – la roata olarului (fig. 25/11). Ceramica confecționată cu mâna a fost modelată din pastă de lut cu impurități de șamotă. Arderea ei era incompletă și neuniformă, iar culoarea varia de la cafeniu la cenușiu. Unele fragmente erau ornamentate cu decor în relief sub formă de brâie (fig. 25/6, 7), sau proeminențe aplatizate (fig. 25/8, 9). Această categorie de vase este similară celei din incinta cetății și poate fi încadrată în sortimentul de ceramică traco-getică. Ceramica lucrată la roata olarului, după particularitățile sale, este în exclusivitate de proveniență grecească – 15 fragmente de la amfore și două de la vase de lux.

De la nivelul acestui strat a fost săpată și groapa nr. 1/5/2002 (fig. 21). Ea a fost sesizată la adâncimea de 0,63-0,65 m de la nivelul actual de călcare și avea formă rotundă în plan cu diametrul de 1,12 m. Pereții erau oblici, îngustându-se spre fund până la 0,96 m în diametru. Adâncimea gropii nu depășea 0,64 m. În partea inferioară a gropii a fost depus un strat cu grosimea de circa 0,3 m, compus din sol cenușiu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat și cenușă, peste care urma un strat de cernoziom. Din emplecton au fost recuperate o fusaiolă, un lustruitor, 85 fragmente de ceramică modelată cu mâna și 87 fragmente de oase de animale. Fusaiola (fig. 25/1) avea forma bitronconică, cu următoarele dimensiuni: diametrele bazelor – 1,6 și respectiv 1,9 cm, diametrul maxim – 2,9 cm, diametrul orificiului – 0,8 cm, înălțimea – 2,3 cm. Lustruitorul (fig. 25/12) a fost confecționat dintr-o toartă de la o amforă elenistică, lucrată din pastă de lut cu impurități de nisip.

Arderea este completă și uniformă, iar culoarea – cărămizie. Ceramica (fig. 25/2-4) a fost modelată din pastă de lut cu impurități de șamotă. Arderea este neuniformă și incompletă. Culoarea variază de la cărămiziu-gălbui la cenușiu închis.

Peste stratul de sol cenușiu, în incinta bastionului, urma un nivel de cernoziom și cernoziom în amestec cu vegetație, care de fapt prezintă stratul format după abandonarea așezării. În acest nivel au fost descoperite un fragment de ceramică hallstattiană de tip Cozia-Saharna, 9 fragmente ce fac parte din sortimentul de ceramică traco-getică și 172 fragmente de la vase de sec. XVIII.

Analiza materialului arheologic recuperat din incinta bastionului central demonstrează:

- Prezența slabă a materialului arheologic în straturile culturale din incinta bastionului ilustrează funcția lui ca element al sistemului defensiv și nu ca spațiu de locuit;
- În această parte a promontoriului s-au perindat trei nivele cultural-cronologice: hallstattian din sec. X/IX – a doua jumătate a sec. VIII a. Chr., traco-getic din sec. VII/VI-III a. Chr. și moldovenesc⁴.

Șanțul interior, ce despărțea incinta bastionului central de valul cetății, a fost sesizat la adâncimea de 0,6-0,7 m de la nivelul actual de călcare (fig. 21). Ca urmare a cercetărilor arheologice s-a stabilit că el avea lățimea de circa 10 m în partea superioară și aproximativ 4 m în partea lui inferioară, adâncimea fiind de 1,8-2,0 m.

În emplectonul șanțului, care prezintă sol de culoare cenușie în amestec cu bucăți de lemn carbonizat, pietre și fragmente de lut ars – rămășițe de la construcția de apărare a cetății, prăbușite după ruina ei – au fost descoperite un nit din bronz (fig. 26/11), o fusaiolă din lut tronconică (fig. 26/10) și 277 fragmente de la diferite forme și categorii ceramice. Dintre acestea se evidențiază 30 fragmente de la recipiente hallstattiene de tip Cozia-Saharna, 239 – de la vase traco-getice (fig. 26/1-9) și 8 fragmente de la amfore grecești, printre care o toartă și un picior de amforă (fig. 26/12, 13).

Vestigiile recuperate în emplectonul șanțului, pe sectorul bastionului central, nu se deosebesc cu nimic de cele descoperite în același șanț pe porțiunea investigată prin *secțiunea nr. 9*.

⁴ Este bine cunoscut faptul că încă din secolul al XV-lea pe acest loc funcționa gospodăria auxiliară a mănăstirii Saharna.

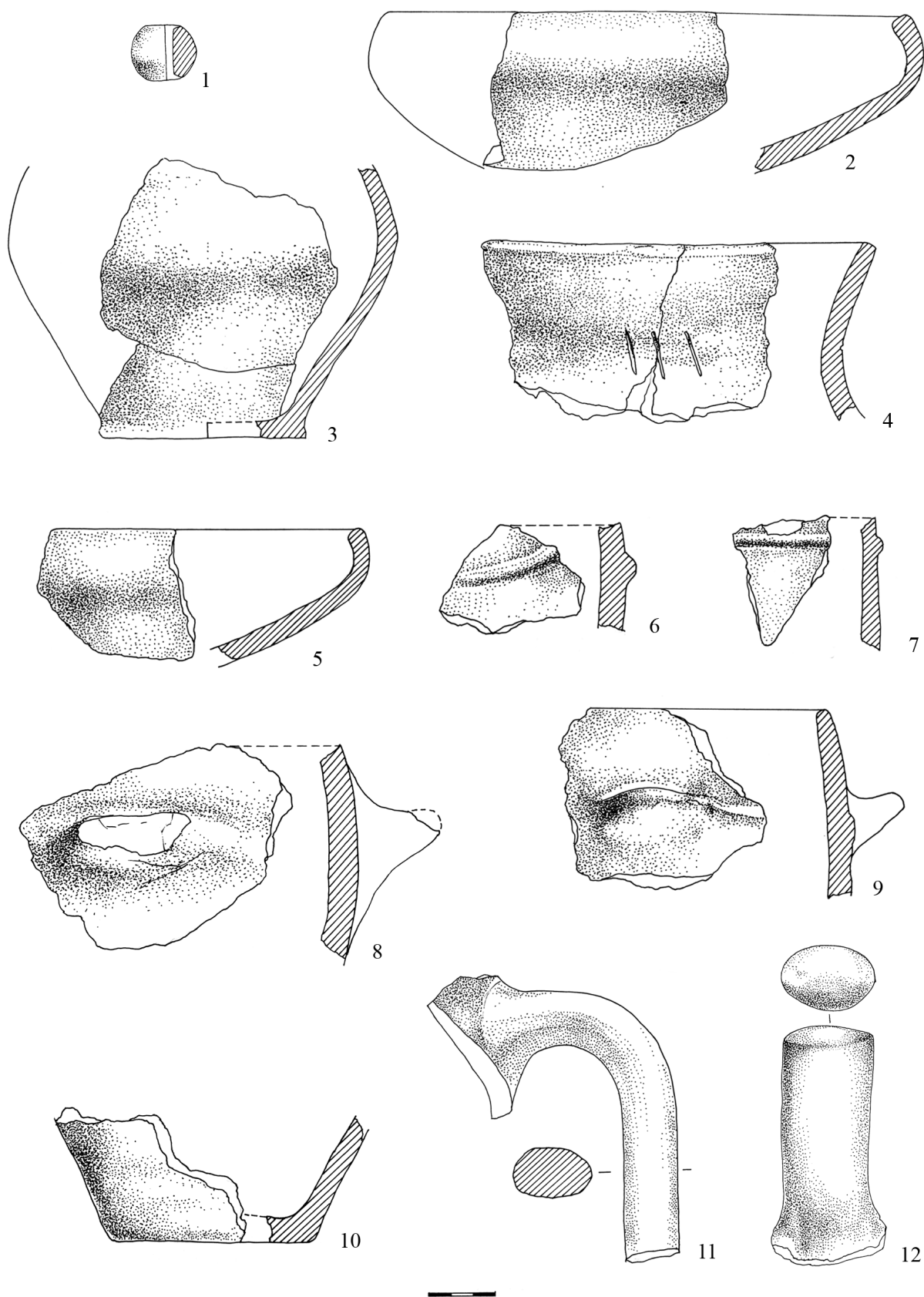

Fig. 25. Saharna Mare. Bastionul central: 1-4, 12 - inventarul gropii 1/5/2002;
5-11 - ceramică din incinta bastionului.

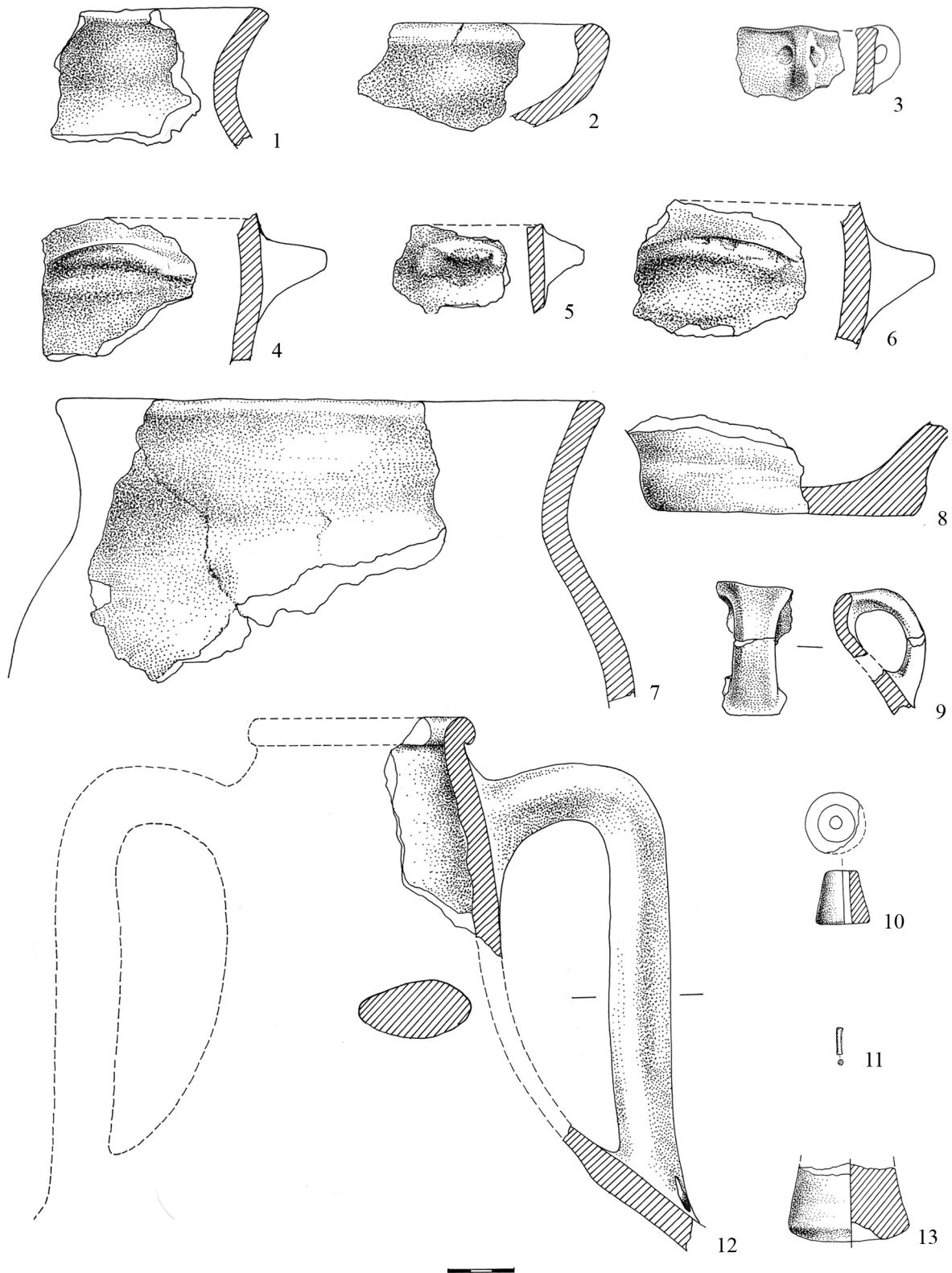

Fig. 26. Saharna Mare. Bastionul central: 1-13 - inventar din umplutura șanțului cetății.

Fig. 27. Saharna Mare. Bastionul de vest (vedere dinspre nord).

Bastionul de vest a fost ridicat la 300 m depărtare de la capătul de est al sistemului defensiv (fig. 4; 27) cu scopul de a apăra partea de sud-vest a cetății. El nu s-a păstrat, fiind distrus în anii '50 ai sec. XX, când a fost trasat drumul de țară pe teritoriul cetății. În timpul săpăturilor din anii 1946-1947 bastionul de vest era încă intact, despre ce mărturisește o fotografie (fig. 27) păstrată în arhiva personală a lui G. Smirnov.

În pofida faptului că, prin cercetarea în parte a fiecărui component al sistemului defensiv al cetății, s-au obținut materiale variate și destul de semnificative, totuși unele aspecte cum ar fi stabilirea vremii construirii, perioada funcționării și corelarea cronologică a lor încă nu poate fi adecvat și pe deplin stabilite.

După cum s-a menționat deja, materialul descoperit în structura valurilor cetății și a bastioanelor, precum și în emplectonul șanțurilor adiacente, prezintă, în linii majore, fragmente de la diferite forme de vase modelate cu mâna. O parte din ele sunt ornamentate cu decor incizat sau ștanțat, caracteristice faciesului Cozia-Saharna, secolele X-VIII/VII a. Chr., un număr mai restrâns de recipiente se referă la secolele VII-VI a. Chr. însă cea mai mare parte din vase, decorate în relief, sunt atribuite sortimentului de vase traco-getice din secolele IV-III a. Chr. De fapt, materiale similare au fost semnalate și în incinta cetății (Niculiță et al. 2003, 241-253). Faptul că sub temelia edificiilor defensive ale cetății și bastioanelor, precum și în gropile săpate în nivelul antic de călcare au fost sesizate fragmente de ceramică de tipul Cozia-Saharna, în viziunea noastră este un argument incontestabil în folosul ideii că cetatea

a fost construită pe suprafața fostei așezări hall-stattiene Saharna „Dealul Mănăstirii”, ocupând o bună parte a ei.

Prezența în structura construcțiilor defensive a materialelor mai târzii demonstrează fără tăgadă că ele au fost edificate în perioada când pe promontoriu funcționa deja o așezare civilă traco-getică. Determinarea unei date concrete a construirii liniei defensive cu toate componentele ei, din lipsa de materiale diagnostice, pentru moment e imposibil de stabilit, după cum e dificil de apreciat dacă bastioanele au fost construite concomitent cu linia de apărare a cetății, sau mai târziu.

În această ordine de idei prezintă interes faptul că materialul ceramic traco-getic din structura valului cetății și a bastioanelor prezintă, în cea mai mare parte, fragmente de la recipiente rudimentare, unele cu decor în relief sau canelat, caracteristice pentru perioada secolelor VII/VI-V a. Chr. Pornind de la aceste considerente, se poate presupune că edificarea sistemului defensiv s-a realizat anume în acest diapazon cronologic. În perioada respectivă au fost fortificate și mai multe situri din regiunea Niprului Mijlociu. Este cunoscut că primele întărituri la așezarea Bel'sk apar în secolul VII a. Chr. (Шрамко 1987, 33). La situl Matronino sistemul defensiv a fost ridicat la finele sec. VII - începutul sec. VI a. Chr. (Бессонова, Скорый 2000, 125). În același timp au fost construite și elementele defensive de la așezarea Trahtemir (Фіалко, Болтрик 2003, 67).

Ceva mai timpuriu sunt datate un șir de fortificații din spațiul est-carpatic. Așezarea de Preuțești din Podișul Sucevei, de exemplu, a fost întărită „... la foarte puțin timp după ce primele comunități Gava-Holihrad” s-au stabilit în această regi-

une a Moldovei (Ursulescu, Popovici 1997, 51-65; László 1994, 51). În hallstattul timpuriu este dataată și fortificația de la Pocreaca, jud. Iași, atribuită faciesului Cozia-Saharna (Iconomu 1996, 21-56), precum și cea de la Cârdești din regiunea de curbură a Carpaților Răsăriteni, ce făcea parte din arealul culturii Chișinău-Corlăteni (Florescu M., Florescu A. 1983, 75).

O situație similară a fost observată și în zona istropontică. Așezarea de la Beidaud din Podișul Casimiceii a fost întărită cu „un val de pământ ...construit după o tehnică de tradiție mai veche cunoscută și în așezarea de la Babadag”, fiind încadrată cronologic în cea de a doua fază a culturii Babadag (Simion 2003, 80). Tot către faza Babadag II (sec. X-IX a. Chr.), după cum reiese din analiza materialelor descoperite în structura fortificației, se referă și cetatea eponimă de la Babadag (Jugănar 2005, 23-79).

Cercetările arheologice întreprinse la așezarea hallstattiană de la Teleac de pe râul Mureș, din spațiul intracarpatic, dovedesc că cea mai timpurie fortificație „a fost ridicată într-o etapă corespunzătoare primului nivel de locuire”, care se plasează pe parcursul HaB – sec. X a. Chr., mai precis în a doua jumătate a acestui secol (Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 25, 117). În secolele IX-VIII a. Chr. este dataată cetatea de la Bozna (Vasiliev 1995, 68). Aproximativ în aceeași perioadă sunt încadrate și alte fortificații din aria intramontană (Horedt 1974).

Aceeași perioadă de funcționare o au și o serie de cetăți din regiunile Subcarpatică și Trancarpatică ale Ucrainei: Lisičniki, Krivče (Малеєв 1987, 86-101), Ardanovo, Šelestovo (Смирнова 1966, 397-409; Прохненко 1999, 77-82) etc.

În această ordine de idei, considerăm că datarea mai timpurie a fortificațiilor de la Saharna Mare, decât cea obișnuită – secolele IV-III a. Chr., nu este bizară, ea încadrându-se în grupul cetăților din prima epocă a fierului din spațiul balcano-carpato-pontic.

O altă problemă ce insistent se impune, în urma cercetărilor de la cetatea Saharna Mare este restabilirea mai adecvată a metodelor de construcție a sistemului defensiv.

Studierea edificiilor defensive la diferite așezări fortificate arată că în cele mai frecvente cazuri în structura valurilor pot fi delimitate mai multe straturi de sol cu o diversă consistență și care conțin diferite materiale de construcție. De regulă,

structura multistratigrafică a valurilor este pusă pe seama reparațiilor sau modificărilor periodice ale fortificațiilor.

Aprecierea prezenței diferitor straturi de sol în structura valurilor drept indicator incontestabil în determinarea reconstrucției periodice a edificiilor defensive a devenit o practică generală în cercetările arheologice postbelice, o axiomă ce rămâne în afara oricăror dubii.

Studiind caracterul sistemului defensiv al cetăților din bazinul râului Vorskla, investigatoarea ucraineană A. Moruženko menționa că la fortificațiile de la Kamensk, Polkovaja, Nikitovka, Gorodnoe în structura valurilor se evidențiază clar două, iar la cea de la Sosonk – trei perioade de reconstrucție (Моруженко 1975, 139-140). B. Šramko sesiza în construcția valului cetății Bel'sk două perioade de reconstrucție și reparație (Шрамко 1975, 100-104). Autorii săpăturilor din anul 2000 de la cetatea Trahtemir, de pe malul drept al Niprului, O. Fialko și Ju. Boltrik, utilizând și rezultatele cercetărilor anterioare, au ajuns la concluzia că valul cetății a suferit trei perioade de reconstrucție (Фіалко, Болтрик 2003, 69-70). Despre cinci perioade de reconstrucție a valului cetății de la Saharna Mare menționa și primul ei cercetător G. Smirnov (Смирнов 1949, 94).

Desigur, în decursul funcționării lor, edificiile defensive au fost reconstruite și reparate nu o singură dată, însă nivelele sesizate în stratigrafia valurilor, nicidecum nu ilustrează acest lucru. Ideea că actualele valuri, descoperite la majoritatea covârșitoare a siturilor fortificate, nu prezintă altceva decât ruinele construcțiilor defensive aplatizate nu mai poate fi pusă la îndoială. Anume în urma arderii prin mocnire a scheletului lemnos, a scurgerii în urma ploilor, alunecărilor de teren, mișcărilor tectonice etc. s-a schimbat și configurația nivelelor de soluri tasate în carcasa de lemn a edificiului defensiv. Stratul de nisip, drenajul de bârne – evidențiat la mai multe cetăți –, straturile de sol castaniu, sol cenușiu cu moloz, sau numai de moloz etc. nu au fost depuse la voia întâmplării, doar numai pentru a umple construcția de lemn, ci după anumite reguli ingineresti, care urmăreau scopuri concrete: de a o proteja de umezeală și de putrezire, de a o face mai rezistentă etc. Prin urmare, straturile din umplutura carcasei de lemn nu pot prezenta diferite etape cronologice, deoarece ele au fost tasate în aceeași vreme. Reparațiile se reduceau la reînnoirea carcasei de lemn. În

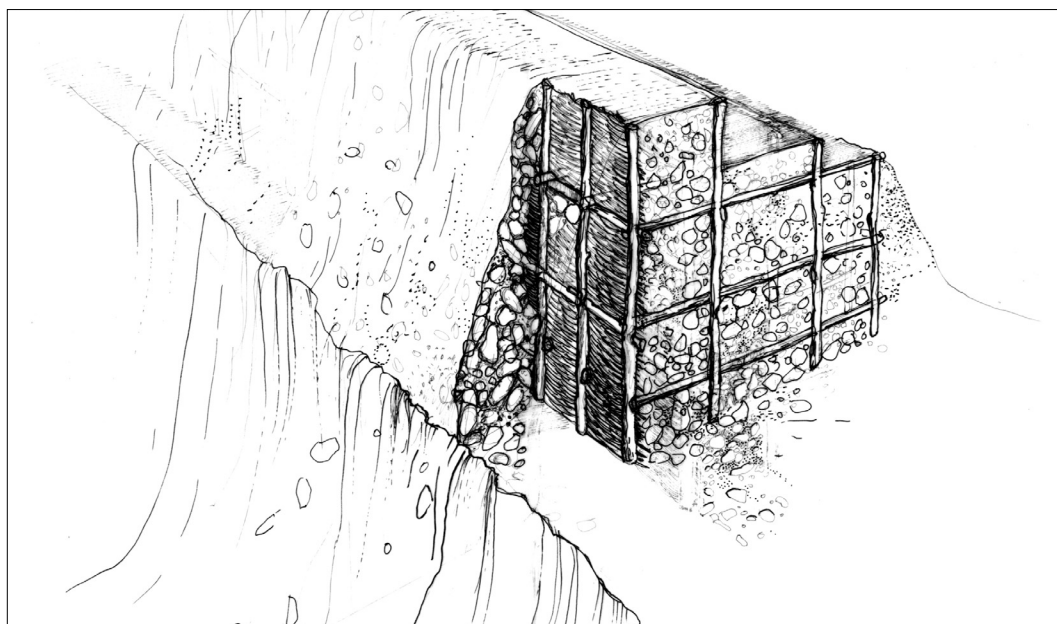

Fig. 28. Saharna Mare. „Zidul” cetății. Reconstituire.

așa caz emplectonul segmentului reparat în întregime prezenta o altă etapă de construcție.

În urma analizei vestigiilor descoperite la linia principală de apărare, precum și la edificiile defensive auxiliare din exterior – bastioanele de est și central – ale cetății Saharna Mare, a devenit posibilă o restabilire mai adecvată a modalității de construcție a sistemului defensiv.

Conform tradiției antice este bine cunoscut că sistemul de fortificații în cele mai frecvente cazuri era alcătuit din „... șanț și zid” (Vegetii VII, 1), care se construiau după anumite metode și calcule ingineresti ce erau respectate cu o deosebită strictețe.

În majoritatea cazurilor la cetățile unde cercetările s-au efectuat riguros s-a stabilit că, de regulă, pe nivelul antic de călcare, preventiv nivelat, se găsește un strat de cenușă, care conține fragmente de lemn carbonizat. La cetatea Bel'sk „... aproape sub întreaga talpă a valului a fost sesizat un strat de cenușă și rămășițe de crengi carbonizate”, care în viziunea autorului săpăturii B. Šramko, s-a format ca rezultat al curățării prin ardere a sectorului pe care se preconiza să fie ridicat valul (Šramko 1975, 100).

Descoperirile de la Saharna Mare demonstrează fără echivoc, că straturile de cenușă cu fragmente de lemn carbonizat prezintă temelia construcției de lemn în care au fost implantate patru rânduri de bârne verticale, de la care s-au păstrat urme în formă de gropi. Ca acest fundament să reziste

în timp cât mai îndelungat, el era amenajat pe un strat de nisip cu grosimea de 0,1-0,2 m, care forma o „pernă” ce-l proteja de umezeală. În cazul când temelia și carcasa de lemn nu au fost afectate de foc, acestea au putrezit, descompunându-se cu timpul. În condiții mai favorabile unele fragmente s-au păstrat intact, ca în cazul bastioanelor central (fig. 20) și de est (fig. 13). Cercetările arheologice documentează, cu lux de amănunte, prezența unei carcase de lemn și în valul cetății (fig. 6).

La unele cetăți, cum ar fi Bel'sk, bârnelor verticale din scheletul lemnos erau amplasate la distanța de 1,0 m una față de alta (Šramko 1975, 100), iar la cetatea de la Trahtemir această distanță varia de la 0,5 m la 1,0 m (Фіалко, Болтрик 2003, 30). La cetatea Saharna Mare, după cum s-a menționat, distanța dintre bârnelor verticale din construcția liniei de apărare a cetății diferă față de cele ale bastioanelor. Probabil că meșterii ce le-au construit țineau cont de consistența solului în fiecare zonă a edificiului, de înălțimea și grosimea lui, determinând volumul emplectonului și greutatea lui ce presa pereții paramentelor.

S-a stabilit că în fața construcțiilor defensive din lemn de la Saharna Mare, Bel'sk (Šramko 1975, 102, рис. 4), Trahtemir (Фіалко, Болтрик 2003, 27) etc. era lăsată o bermă, lățimea căreia varia în jurul a 2 m. Prezența unei asemenea berme la majoritatea cetăților demonstrează că în exterior construcția de lemn era protejată de un perete ridicat din pământ și bucăți de piatră ca la Saharna

Mare, ori numai din lut sau pământ ca la fortificațiile de la Bel'sk, Trahtemir, Beștepe (Simion 1977, 31-47, pl. IVa), Beidaud (Simion 2003, 406, fig. 3). Peretele de protecție avea baza mult mai lată decât partea de sus, care se subția la minim.

Ridicat până la o înălțime, care actualmente e greu de stabilit cu certitudine, edificiul defensiv lua înfățișarea unui „zid”, care împreună cu șan-

țul adiacent prezentau un obstacol destul de serios. La cetatea Saharna Mare rezistența sistemului defensiv a fost substanțial amplificată și prin ridicarea celor trei bastioane, fiecare din ele fiind însoțit și de câte un șanț adiacent, astfel prezentând puncte de rezistență autonome. Împreună cu „zidul” cetății ele formau o linie defensivă aproape invulnerabilă.

Bibliografie

- Arnăuț 2000:** T. Arnăuț, Așezarea fortificată „Saharna Mare” – raion Rezina. In: (Red. M. Iacob, E. Oberländer-Târnoveanu, Fl. Topoleanu) *Istro-Pontica*, Muzeul Tulcea la 50-a aniversare (Tulcea 2000), 93-104.
- Florescu M., Florescu, A. 1983:** M. Florescu, A. Florescu, Aspecte ale civilizației geto-dacice în zona de curbură a Carpaților Răsăriteni. *Studia Antiqua et archaeologica I*, 1983, 72-93.
- Horedt 1974:** K. Horedt, Befestigte Siedlungen der Spätbronze- und der Hallstattzeit im innerkarpatischen Rumänien. Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa, 25-29 September, 1970, Smolenice, CSSR. Bratislava 1974, 205-228.
- Jugănanu 2005:** G. Jugănanu, *Cultura Babadag, I* (Constanța 2005).
- Iconomu 1996:** C. Iconomu, Cercetările arheologice din cetatea hallstattiană de la Pocreaca – Iași. *Arheologia Moldovei XIX*, 1996, 21-56.
- Istoria Românilor 2001:** *Istoria Românilor* (coordonator M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe), vol. I (București 2001).
- Kašuba, Haheu, Levițki 2004:** M. Kašuba, V. Haheu, O. Levițki, Vestigii traco-getice pe Nistrul Mijlociu, *Bibliotheca Thracologica*, XXXI (București 2000).
- László 1994:** A. László, Începuturile epocii fierului la est de Carpați, *Bibliotheca Thracologica*, VI (București 1994).
- Niculiță, Nicić 2002:** I. Niculiță, A. Nicić, Rezultatele cercetărilor periegetice la situl traco-getic Saharna Mare. *Карпатика* 15, 2002, 66-84.
- Niculiță et al. 2003:** I. Niculiță, A. Zanoci, S. Matveev, A. Nicić, Les monuments thraco-gètes de la zone de Saharna, *Studia Antiqua et Archaeologica IX*, 241-252.
- Niculiță, Zanoci 2004:** I. Niculiță, A. Zanoci, Sistemul defensiv la traco-getii din regiunea Nistrului Mijlociu. Tracians and circumpontics world. Proceedings of the Ninth International Congress of Thracology, Chișinău-Vadul lui Vodă, 6-11 septembrie 2004, II, Chișinău 2004, 104-129.
- Simion 1977:** G. Simion, Cetatea geto-dacică de la Beștepe, Peuce VI, 1977, 31-47.
- Simion 2003:** G. Simion, *Culturi antice în zona gurilor Dunării*, vol. I (Tulcea 2003).
- Ursulescu, Popovici 1997:** N. Ursulescu, D. Popovici, Considération historiques concernant les fortifications hallstattiennes à l'est des Carpates. *Lucrările Colocviului internațional „Prima epocă a fierului la gurile Dunării și în zonele circumpontice”*, Tulcea, septembrie 1993, Tulcea 1997.
- Vasiliev 1995:** V. Vasiliev, Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transylvanie (Bucarest 1995).
- Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991:** V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României (Cluj-Napoca 1991).
- Бессонова, Скорый 2000:** С.С. Бессонова, С.А. Скорый, Матронинское городище скифской эпохи (Киев-Краков 2000).
- Гольцева, Кашуба 1995:** Н. Гольцева, М. Кашуба, Глинжень II. Многослойный памятник Среднего Поднепровья (Тирасполь 1995).
- Кашуба 2000:** М. Кашуба, Раннее железо в лесостепи между Днестром и Сиретом (культура Козия-Сахарна). *Stratum plus* 3, 2000, 35-352.
- Лапушнян, Никулицэ, Романовская 1974:** В.Л. Лапушнян, И.Т. Никулицэ, М.А. Романовская, Памятники раннего железного века. In: *АКМ вып. 4* (Кишинев 1974).
- Малеев 1987:** Ю.Н. Малеев, Гальштатские городища в западной Подолии и Прикарпатье. В сб.: *Межплеменные связи эпохи бронзы на территории Украины* (Киев 1987), 86-101.
- Марченко 1988:** К.К. Марченко, Варвары в составе населения Березаня и Ольвии (Ленинград 1988).
- Моруженко 1975:** А.А. Моруженко, Оборонительные сооружения городищ Поворсклия в скифскую эпоху. В сб.: *Скифский мир* (Киев 1975), 133-145.
- Никулицэ 1987:** И.Т. Никулицэ, Северные фракийцы в VI-I вв. до н.э. (Кишинев 1987).

- Никулицэ, Заноч, Молдован 2004:** И. Никулицэ, А. Заноч, В. Молдован, Фрако-гетское городище Сахарна - «Ла шанц». Карпатика 31, 2004, 92-99.
- Прохненко 1999:** И.А. Прохненко, Карта распространения городищ XII-VII вв. до н.э. Верхнего Потисья. In: *Relații româno-ucrainene. Istorie și contemporanietate* (Satu Mare 1999), 77-82.
- Смирнов 1949:** Г.Д. Смирнов, Скифское городище и селище «Большая Сахарна», КСИИМК XXVI, 1949, 93-96.
- Смирнов 1949а:** Г.Д. Смирнов, Итоги археологических исследований в Молдавии в 1946 г. Ученые записки Института истории, языка и литературы II, 1949, 189-202.
- Смирнова 1966:** Г.И. Смирнова, Гальштатские городища в Закарпатье, *Slovenska Archeologia* XIV-2, 1966, 397-409.
- Фіалко, Болтрик 2003:** О. Фіалко, Ю. Болтрик, Напад скифів на Трахтемирське городище (Київ 2003).
- Шрамко 1975:** Б.А. Шрамко, Крепости скифской эпохи у с. Бельск – город Гелон. В сб.: *Скифский мир* (Київ 1975), 94-132.
- Шрамко 1987:** Б.А. Шрамко, Бельское городище скифской эпохи (город Гелон) (Київ 1987).

Fortifications of the Early Iron Age settlement Saharna Mare

Abstract

Today over 82 Iron Age monuments are known in the area of the Middle Dniester, Central Moldavian Hills. The most impressive monuments are situated on high promontories and heights close to Saharna village, Republic of Moldova. These sites of ancient settlements and villages are known since the end of the 40s of the 20th c., when G. D. Smirnov carried out the first reconnaissance excavations. Saharna Mare settlement stands out among these monuments. Since 2001 systematic archeological research has been carried out on the site. Saharna Mare is situated on a high stony triangular promontory surrounded from all sides by deep inaccessible ravines. The promontory is accessible only from the South. Archeological research proves that the site was populated as early as the Early Iron Age when a Hallstatt settlement of Saharna-Solonceni type was founded there. Consequently the promontory was fortified in the south by a complex system of defence. It contained a wall which went from south-east to north-west, with a ditch and three semicircular ramparts in the centre and flanks.

A comprehensive study of Saharna Mare fortifications offers certain corrections to our understanding of the construction methods at ancient settlements in the 1st millennium BC. Remains of earth mounds almost always are wrecks of a once erected “wall”. The analysis of the main line of defensive system and two ramparts (the third is demolished) has shown that the fortification was constructed out of a timber wooden drainage placed on the levelled surface. In order to save the wooden flooring from moisture the gap was filled by sand. The timber drainage which was the footing of the fortification was pierced by poles located evenly and strengthened by longitudinal and transversal beams on different levels. This wooden carcass was filled by earth, stones, sand and clay. To ensure the preservation of the fortification the framework was filled by building material layer by layer. The outer sides of walls of the majority of settlements which were constructed following these methods have a 2-2,7 m wide berm. It was used as a base for a construction of clay and crushed stones aimed at protecting the wooden wall from fires, and it was thicker at its bottom and narrowing on its way to the top.

Ca. 2 meters away from its southern outer side a ditch was dug, with its width at the mouth varying between 16,5-18,0 m. Excavations have shown that in antiquity the width of the ditch on the surface was ca. 15,6 m, at the bottom – 6,1 m, the depth was 3,2 m, and its 2,1 m was dug out of the stony base of the promontory.

Horseshoe-shaped ramparts which were bordering the ditch were built using the same methodology. The precise time of erection and demolition of the defences is so far difficult to establish with any precision. Following the analysis of the discovered material it is obvious that all of them were intact and functioning in the 4th – 3^d c. BC.

List of illustrations:

- Fig. 1. Map of Thracian-Getic settlement in the Middle Dniester area.
- Fig. 2. Thracian-Getic monuments near Saharna and Saharna Noua villages.
- Fig. 3. Thracian-Getic sites: Saharna Mare, Saharna Mică and Saharna “La Șanț”.
- Fig. 4. Topographical scheme of Saharna Mare.
- Fig. 5. Saharna Mare rampart: 1 - north-east view; 2 - south-west view.
- Fig. 6. Saharna Mare. Rampart of the site. Plan and profile of the excavations 9.
- Fig. 7. Saharna Mare. Fragments of adust logs from the construction of the rampart.
- Fig. 8. Saharna Mare. Stones from the construction of the rampart.
- Fig. 9. Saharna Mare: 1-13 - ceramics discovered under the foundation of the rampart.
- Fig. 10. Saharna Mare: 1-15 - ceramics discovered inside the rampart.
- Fig. 11. Saharna Mare: 1-11 - ceramics discovered in the infill of the ditch.

Fig. 12. Saharna Mare. Eastern bastion (North view).

Fig. 13. Saharna Mare. Eastern bastion. Plan and profile of the excavations 8.

Fig. 14. Saharna Mare. Eastern bastion: 1-4 - ceramics discovered under the foundation of the rampart; 5 - pit inventory 14/8/2004; 6-17 - pit inventory 13/8/2004.

Fig. 15. Saharna Mare. Eastern bastion: 1-14 - ceramics discovered under the foundation of the rampart.

Fig. 16. Saharna Mare. Eastern bastion: 1 - fragments of adust logs from the construction of the rampart; 2 - stones from the rampart construction.

Fig. 17. Saharna Mare. Eastern bastion. 1 - wooden pole fragments from the construction of the rampart; 2 - pole pits from the construction of the rampart.

Fig. 18. Saharna Mare. Eastern bastion: 1-17 - ceramics discovered in the rampart.

Fig. 19. Saharna Mare. Eastern bastion: 1-6 - ceramics revealed in the infill of the external ditch; 7-17 - ceramics revealed in the infill of the internal ditch.

Fig. 20. Saharna Mare. Central bastion (East view).

Fig. 21. Saharna Mare. Central bastion. Plan and profile of the excavations 5 and 6.

Fig. 22. Saharna Mare. Central bastion: 1 - fragments of adust logs from the construction of the rampart; 2 - logs discovered at the foundation of the rampart.

Fig. 23. Saharna Mare. Central bastion: 1 - stones from the construction of the rampart; 2 - pole pits from the construction of the rampart.

Fig. 24. Saharna Mare. Central bastion: 1-5 - ceramics discovered under the foundation of the rampart; 6-13 - ceramics discovered in the rampart; 14-16 - ceramics found in the infill of the external ditch.

Fig. 25. Saharna Mare. Central bastion: 1-4, 12 - pit inventory 1/5/2002; 5-11 - ceramics from the internal yard of the bastion.

Fig. 26. Saharna Mare. Central bastion: 1-13 - inventory from the ditch infill of the site.

Fig. 27. Saharna Mare. Western bastion (North view).

Fig. 28. Saharna Mare. "Fortress wall". Reconstruction.

Фортификационные сооружения на городище железного века – Сахарна Маре

Резюме

В настоящее время в области Среднего Днестра, в Центральной Молдавской Возвышенности, известны свыше 82 памятников железного века. Наиболее представительные из них расположены на высоких мысах или возвышенностях, сосредоточенных вблизи с. Сахарна – Республика Молдова. Эти городища и селища известны еще с конца 40-х годов XX-го столетия, когда Г.Д. Смирнов провел первые разведывательные раскопки. Среди этих памятников выделяется городище Сахарна Маре, на котором, начиная с 2001 года, ведутся планомерные археологические изыскания. Оно расположено на высоком каменистом мысу треугольной формы, окруженном с трех сторон глубокими оврагами с неприступными берегами. Только с южной стороны мыс соединяется с внешним миром. Археологическими исследованиями установлено, что мыс был заселен еще в раннежелезном веке, когда здесь существовало гальштатское поселение сахарно-солонченского типа. В последствии мыс был укреплен в его южной части сложными фортификационными сооружениями. Они состояли из перекрывающей мыс с юго-востока на северо-запад крепостной «стены» со рвом и трех полукруглых бастионов, расположенных в центре и по флангам.

Изучение всех видов фортификационных сооружений городища Сахарна Маре дает основание предложить некоторые корректировки и уточнения в методике строительства укреплений на городищах I-го тысячелетия до н.э.

Существующие на современной дневной поверхности остатки оборонительных сооружений в виде земляных валов, почти во всех случаях, представляют собой развал некогда построенной «стены».

Фортификационные сооружения, как показали многочисленные материалы, выявленные при исследовании основной линии обороны и двух бастионов (третий разрушен), представляют собой конструкцию из бревенчатого деревянного дренажа, расположенного на предварительно выровненном уровне античной дневной поверхности. Чтобы деревянный настил не подвергался влажности, между ней и античной поверхностью клали слой песка. От деревянного дренажа, который представлял подошву оборонительного сооружения, возвышались на определенном расстоянии друг от друга вкопанные столбы, укреплявшиеся для прочности продольными и поперечными бревнами, расположенными на разных уровнях. Созданный, таким образом, деревянный каркас заполнялся строительным материалом: землей, камнями, песчаником, глиной. Чтобы конструкция функционировала как можно дольше, строительный материал забутовывали в определенной последовательности, согласно инженерной методики. На большинстве городищ, с внешней стороны созданной таким образом крепостной «стены», обнаружена берма шириной в 2-2,7 м. На ней стро-

илось из глины и кусков рваного камня нечто подобное защитной стене, которая укрывала внешнюю сторону деревянной «стены» от пожара. В нижней части она была толще, сужаясь кверху до минимума.

Перед, построенной таким образом, «стеной» с внешней стороны, примерно в 2-х м от нее, был вырыт ров, ширина устья которого в настоящее время варьирует от 16,5 м до 18 м. Раскопками установлено, что на уровне античной дневной поверхности ширина рва в верхней части была в пределах 15,6 м, ширина дна – 6,1 м, при глубине 3,2 м, из которых 2,1 м были вырыты в каменном основании мыса. Именно по такой же методике были сооружены и подковообразные бастионы, концы которых упирались в ров городища.

Точное время сооружения и разрушения каждого из этих оборонительных конструкций установить с достоверностью пока трудно. Из анализа обнаруженного материала становится очевидным, что в IV-III до н.э. они все функционировали.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Карта распространения фрако-гетских городищ в Среднем Поднестровье.

Рис. 2. Местоположение фрако-гетских памятников вблизи сел Сахарна и Сахарна Ноуэ.

Рис. 3. Местоположение фрако-гетских городищ Сахарна Маре, Сахарна Микэ и Сахарна «Ла Шанц».

Рис. 4. Топографическая схема городища Сахарна Маре.

Рис. 5. Вал городища Сахарна Маре: 1 - вид с северо-востока; 2 - вид с юго-запада.

Рис. 6. Сахарна Маре. Вал городища. План и профиль раскопа 9.

Рис. 7. Сахарна Маре. Фрагменты обугленных бревен из конструкции вала.

Рис. 8. Сахарна Маре. Камни из конструкции вала.

Рис. 9. Сахарна Маре: 1-13 - керамика, обнаруженная под основанием вала.

Рис. 10. Сахарна Маре: 1-15 - керамика, обнаруженная в вале.

Рис. 11. Сахарна Маре: 1-11 - керамика, обнаруженная в заполнение рва.

Рис. 12. Сахарна Маре. Восточный бастион (вид с севера).

Рис. 13. Сахарна Маре. Восточный бастион. План и профиль раскопа 8.

Рис. 14. Сахарна Маре. Восточный бастион: 1-4 - керамика, обнаруженная под основанием вала; 5 - инвентарь ямы 14/8/2004; 6-17 - инвентарь ямы 13/8/2004.

Рис. 15. Сахарна Маре. Восточный бастион: 1-14 - керамика, обнаруженная под основанием вала.

Рис. 16. Сахарна Маре. Восточный бастион: 1 - фрагменты обугленных бревен из конструкции вала; 2 - камни из конструкции вала.

Рис. 17. Сахарна Маре. Восточный бастион: 1 - фрагмент деревянного столба из конструкции вала; 2 - ямы от столбов из конструкции вала.

Рис. 18. Сахарна Маре. Восточный бастион: 1-17 - керамика, обнаруженная в вале.

Рис. 19. Сахарна Маре. Восточный бастион: 1-6 - керамика из заполнения внешнего рва; 7-17 - керамика из заполнения внутреннего рва.

Рис. 20. Сахарна Маре. Центральный бастион (вид с востока).

Рис. 21. Сахарна Маре. Центральный бастион. Планы и профили раскопов 5 и 6.

Рис. 22. Сахарна Маре. Центральный бастион: 1 - фрагменты обугленных бревен из конструкции вала; 2 - бревна, обнаруженные у основания вала.

Рис. 23. Сахарна Маре. Центральный бастион: 1 - камни из конструкции вала; 2 - ямы от столбов из конструкции вала.

Рис. 24. Сахарна Маре. Центральный бастион: 1-5 - керамика, обнаруженная под основанием вала; 6-13 - керамика, обнаруженная в вале; 14-16 - керамика, обнаруженная в заполнение рва.

Рис. 25. Сахарна Маре. Центральный бастион: 1-4, 12 - инвентарь ямы 1/5/2002; 5-11 - керамика из внутреннего двора бастиона.

Рис. 26. Сахарна Маре. Центральный бастион: 1-13 - инвентарь из заполнения рва городища.

Рис. 27. Сахарна Маре. Западный бастион (вид с севера).

Рис. 28. Сахарна Маре. «Крепостная стена». Реконструкция.

28.01.2007

Dr. hab. Ion Niculiță, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova;

Dr. Aurel Zanoci, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: zanoci@usm.md;

Dr. Tudor Arnăut, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova